

תּוֹשֵׁב

ADAR
NISAN

חֹדֶשׁ

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Mark Podwal: *Purim v Praze*, 2008.

פורים שמח – PURIM SAMEACH

PAMÁTKA OBĚTÍ HOLOKAUSTU

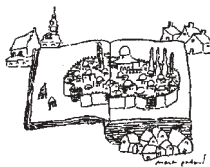
Federace židovských obcí v České republice a Nadační fond obětem holokaustu uspořádaly ve spolupráci s kanceláří Senátu Parlamentu ČR a pod záštitou předsedy Senátu pana Milana Štěcha letos v pátek 27. ledna 2017 v Hlavním sále Senátu už po jedenácté vzpomínkové setkání u příležitosti Dne památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti.

Vzpomínkového setkání se zúčastnily desítky bývalých vězňů nacistických koncentračních táborů, někteří společně se svými dětmi, zástupci organizací, které sdružují bývalé vězně (jako jsou např. Terézinská iniciativa, Historická skupina Osvětim, Ukrývané děti, Svaz židovských vojáků a odbojářů a Sdružení Schwarzhelde), vrchní zemský rabín E. K. Sidon, pražský arcibiskup Dominik Duka, velvyslankyně a velvyslanci mnoha států a další významné osobnosti kulturního, politického a náboženského života.

Projevy přednesli Milan Štěch, předseda Senátu Parlamentu České republiky, Petr Papoušek, předseda Federace židovských obcí v České republice, Jan Bartošek, místopředseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, plk. Pavel Vranský, válečný veterán 2. světové války, Radoslav Banga, zpěvák a skladatel, zástupce romské komunity, Michal Klíma, předseda správní rady Nadačního fondu obětem holokaustu, a při příležitosti své dvoudenní návštěvy v České republice Barbara Stámová, předsedkyně Bavorského zemského sněmu.

Michal Klíma ve svém projevu mimo jiné řekl: „Je přirozené, že si chceme pamatovat spíše hezké stránky života, ale je nutné si připomínat i ty zlé. Minulý rok vyšla u nás kniha vzpomínek pěti německých rodáků ze Šumavy, kteří popisují krutosti svého vyhnání z rodných domů. Jejich rodiny zde žily po generace, v nehostinném horském kraji vybudovaly prosperující statky a usedlosti. Vzpomínají na to, jak nespravedlivě se k nim po válce Češi chovali, jak se jim, kteří nikdy nikomu neublížili, mstili za válečné krutosti. Přestože velký prostor ve svých vzpomínkách věnují líčení poměrů před válkou a za války, nikdo z pamětníků nezmiňuje, že jen několik let před jejich vyhnáním byli z jejich vesnic vyhnáni jejich židovští sousedé. Že byli také okradeni o majetek, který po generace budovali, ale že na rozdíl od nich ani nedostali šanci po vystěhování žít jinde – byli zavražděni.

AKTUALITY

Ani v nejmenším nechci snižovat utrpení německých rodáků a popírat ne-spravedlnosti, násilí a příkoří, kterými prošli. Jen by jejich výpovědi byly autentičtější, kdyby nezapomněli na své židovské sousedy.

Vzpomínáme neradi, zapomínáme rádi. V těchto dnech musíme mluvit o ostudném dění v hanáckém Prostějově, v němž židovské organizace chtějí pietně připomenout místo, kde se nalézal městský židovský hřbitov. Tisíce obyvatel Prostějova podepsaly petici, která tomu chce zabránit. Jak je možný tak masový projev necitlivosti a neúcty? Komunistická výchova zásadně zkreslovala dějiny. Školní osnovy líčily druhou světovou válku zejména jako boj německého imperialismu a sovětského komunismu a potlačovaly ostatní skutečnosti. Bohužel ani po pádu komunistického režimu se děti často neučí dostatečně a fundovaně o novodobé historii. Máme našťásti takové projekty jako Zmizelí sousedé pražského Židovského muzea, Jeden svět na školách neziskové organizace Člověk v tísni, Příběhy našich sousedů z projektu Paměť národa, neziskové organizace Post Bellum a další. Pozitivně působí také různé neziskové organizace čerpající peníze z německých vládních zdrojů, zejména je to Česko-německý fond budoucnosti. Mnohé iniciativy jsou regionálního charakteru – mezi ty patří i expozice spoluzití Čechů, Němců a Židů na Šumavě v hartmanické horské synagoze, o níž jsem mluvil.

Nezisková organizace Nadační fond obětem holokaustu v rámci svých možností a svého rozpočtu podporuje projekty, které mají připomínat naši historii a nedovolit, aby z ní zmizela ta část, která má zůstat varováním, aby se hrůzy 20. století neopakovaly. Na půdě Senátu a za přítomnosti politiků však chci zdůraznit, že zásadní roli nemohou nést neziskové

organizace. Spoluzodpovědností státu je i výchova dětí a mládeže. Historie se nedá změnit. Ale musíme se všemi silami snažit, aby se neopakovala. Základním předpokladem toho je o historii pravdivě a v plném rozsahu učit naše děti.“

Po oficiálním programu, ve kterém vystoupilo i hudební Trio Clavio, pokračovalo vzpomínkové setkání neformálně v historických prostorách Senátu. *jd*

NOVÝ VELVYSLANEC

Nástupcem izraelského velvyslance Garyho Korena, který ukončil svou diplomatickou misi v České republice začátkem ledna 2017, bude nový zvláštní a zplnomocněný velvyslanec Daniel Meron, kterému byl již českou stranou udělen tzv. agrément. V minulosti zastával post ředitele odboru OSN a mezinárodních organizací na izraelském ministerstvu zahraničních věcí v Jeruzalémě. Dvakrát za svou kariéru působil na velvyslanectví Izraele ve Washingtonu, nejprve na postu rady, později jako zmocněnec pro záležitosti Kongresu. V obou případech byl zároveň poradcem izraelského kabinetu v otázkách izraelsko-amerických vztahů a prostředníkem mezi izraelskou vládou a Kongresem. Sloužil také na velvyslanectvích Izraele na Kypru a v Norsku. Po svém návratu do Izraele byl jmenován zahraničněpolitickým poradcem prezidenta Ezera Weizmana.

Velvyslanec Meron je členem izraelské asociace advokátů (Israel Bar Association). Narodil se v Austrálii a spolu s rodiči se přestěhoval do Izraele v roce 1968. Je ženatý a má čtyři děti. *ztis*

OBSAH

- Definice antisemitismu **3**
- Komentář k Tóře na tento měsíc **4–5**
- Jako napínavá detektivka
- rozhovor s Ivou Steinovou **6–7**
- D. Karpatský: Z Listáře **8–10**
- Zemřel Dušan Karpatský **10**
- D. Lipstadtova: Měkké popírání **11**
- Výstava fotografií Sonji Bullaty **12–13**
- Ze Vzpomínek F. Forsytha **14–15, 18**
- O snímku *Bulharská rapsodie* **16**
- Dokument o rabi Wolffovi **17**
- Starý hřbitov na Žižkově **18**
- Několik otázek pro Achinoam Nini **19**
- Jmenuji se Radek Banga **19**
- Židia v Íránu **20**
- Izrael: USA a židovští prezidenti **21**
- Výběr z českých médií **22**
- Kalendárium **23**
- Zprávy z kultury **24–25**
- Zprávy z obcí a ze světa **26–28**

Pravidelní čtenáři měsíčníku *Roš chodeš* vědí, že se často věnuje otázce antisemitismu, a to nejen v českém, ale i v evropském a světovém kontextu. Mnozí si také vzpomenou na to, že jsme již mnohokrát referovali o tzv. berlínské deklaraci. Tento dokument vznikl již před více než dvanácti lety a jeho text byl formulován na významné konferenci, která se konala v německém hlavním městě. Berlínská deklarace se tehdy snažila reagovat na nebývalý nárůst antisemitismu, který byl zaznamenán především v západní Evropě. Na konečné podobě textu se významnou měrou podíleli právníci, politici i představitelé různých židovských

organizací v čele s rabínem Andrewem Bakerem, dlouholetým mezinárodním ředitelem Amerického židovského výboru (AJC) a tehdy již zvláštním zmocněncem pro otázky antisemitismu OBSE (Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě).

Mnozí politici, novináři či intelektuálové tehdy komentovali vzniklou situaci a povětšinou antisemitismus rozhodně odsuzovali. Svědky plamenných projevů a oprávněného rozhořčení jsme ostatně dodnes. Patří již k jakési tradici, že tragédie holokaustu a historické projevy nenávisti vůči Židům jsou vehementně odsuzovány při různých příležitostech, jako byl například nedávný Mezinárodní den připomínky obětí holokaustu. A je třeba říci, že většina řečníků, kteří takto odsuzují antisemitismus, to myslí opravdu upřímně.

Pokud chceme zmínit letošní lednovou připomínku, tak to rozhodně platí o projevu, který v Bruselu přednesl čerstvě zvolený předseda Evropského parlamentu Antonio Tajani či v Praze o den později předseda Senátu Milan Štěch a další řečníci.

CO TO VLASTNĚ JE?

O něco složitější je ale situace, kdy lze za tzv. nový antisemitismus považovat projevy nenávisti vůči Státu Izrael. To bylo problematické již v době přijetí berlínské deklarace

a mnoho se od té doby nezměnilo, spíše naopak.

Jaká je vlastně definice antisemitismu? Lze opravdu do tohoto pojmu zahrnout i kritiku Izraele? A kdy přechází kritika – každý stát je možné kritizovat – ve skutečnou nenávist? Hraje dnes Izrael roli „kolektivního Žida“, kterému lze předhazovat cokoli, když už báhorkám o otravování studní a rituálních vraždách nikdo nevěří? I tím se berlínská deklarace zabývala. Vycházela také z již tehdy dobře zná-

PROČ POTŘEBUJEME DEFINICI ANTISEMITISMU

mého testu tří D, se kterým přišel Nathan Šaransky – kritika je legitimní, pokud nedochází ve vztahu k Izraeli k demonizaci (např. nechvalně známé karikatury izraelských vojáků s hákovými kříži na uniformách), k delegitimizaci (upírání práva Izraele na existenci jako státního útvaru) a není uplatňován dvojnásobný metr (to, co se děje v jiných státech bez povšimnutí mezinárodní veřejnosti, je Izraeli touto veřejností vytykáno).

Definice, která vznikla, byla posléze implementována do oficiálních dokumentů FRA, agentury EU, monitorující projevy rasismu a xenofobie. Ambicí tvůrců bylo, že ji převzme i ostatní orgány EU a odtud by se mohla dostat i na další mezinárodněprávní fóra. To se však nikdy nestalo. Po určité době FRA definici přestala používat, a dokonce ji stáhla ze svých internetových stránek.

Tvůrci dokumentu a mnozí další aktivisté se však nevzdali. V loňském roce se na novele textu dohodly nejdříve státy zastoupené v Mezinárodní alianci paměti holokaustu (IHRA), poté byla dokonce přijata britskou vládou. Rabín Baker také znovu inicioval jednání OBSE, kde došlo ke konsenzu nad zněním (různé jazykové verze jsou ke stažení na stránkách Evropského fóra proti antisemitismu), přijat však nebyl kvůli nesouhlasu Ruské federace, který údajně nebyl

motivován obsahem, ale formou. I tak dost nepochopitelný postoj...

WUPPERTAL A GELSENKIRCHEN

Že je takovéto definice nutně zapotřebí, ukázaly mj. i dva nedávné případy, odehrávající se shodou okolností v Německu. V létě roku 2014 se trojice Palestinců pokusila podpálit synagogu ve Wuppertalu. Molotovovy koktejly našťásti nezpůsobily větší škodu a trojice pachatelů byla záhy dopadena a usvědčena. Soud pak vynechal rozsudek, kterým je odsoudiv k úhradě škody a k veřejným pracím. Šokující však bylo jeho odůvodnění. Soud totiž neshledal motivem tohoto trestného činu antise-

mitismus, nýbrž politický manifest. Pachatelé – pod vlivem alkoholu – prý chtěli podpálením synagogy upozornit veřejnost na tehdy probíhající konflikt v Gaze. Ještě více na pováženou je fakt, že odvolací soud Severního Porýní-Vestfálska nyní tento verdikt potvrdil s tím, že je legitimní vyjádřit nesouhlas s politikou Izraele.

Druhý příklad je ještě čerstvější a možná ještě více alarmující. Vzpomínkové akce k uctění památky obětí holokaustu se konají po celé Evropě i po světě a pořadatelé nemusí být jen významné instituce typu Evropské unie, amerického Kongresu či OSN. 27. ledna se pietní shromáždění konají ve městech, na radnicích a ve školách. Také gymnázium v Gelsenkirchenu, ležící ve stejné spolkové zemi jako Wuppertal, se rozhodlo takovouto akcí letos uspořádat. Jak referoval deník *Der Westen*, někteří místní muslimští studenti se jí však odmítli účastnit. A vedení školy jim to povolilo. „Proč se pořád mluví o Židech? Svět má přece i jiné problémy,“ poznamenal údajně jeden ze studentů. A co na to ředitel školy? Prý to je takto správně, kritika je přece základem diskuse.

Proto – a nejen proto – je třeba definice antisemitismu. Abychom věděli, o čem vlastně mluvíme.

Ale řekněte – kde to vlastně žijeme?!

TOMÁŠ KRAUS

DVAADVACET HLÁSEK SVATYNĚ (paršat Truma 2M 25,1–27,19)

Popis Božího svatostánku, příbytku a jeho zařízení v poušti, je ve Druhé knize Tóry obsažen dvakrát. Poprvé, když Bůh Mošemu na hoře Sinaj přikazoval detaily jejich vyhotovení podle modelu, jež mu na hoře ukázal, a podruhé to Tóra vykládá při jejich zhotovení. Nejdůležitější však při tom je, jaký důraz je kladen na srdce. Nejprve, když Bůh žádá, aby synové Izraele, každý, jehož k tomu *povznese srdce*, přinesl příspěvek (*truma*) ze stříbra, zlata, mědi a všech dalších potřebných materiálů ke stavbě. Přinesený materiál pak zpracovávali muži a ženy, *jejichž srdce Bůh obdařil moudrostí*, pod vedením Bohem vybraných umělců, *jejichž srdce Bůh naplnil moudrostí, rozmyslem a poznáním*, aby byli schopni myslit v jeho slově obsažené myšlenky. Chápeme-li i jejich práci jako příspěvek, pochopíme, proč o této *truma* Bůh mluví jako o *trumatí*, mém příspěvku.

Příbytek Božího majestátu a jeho zařízení jsou proto chápány jako obraz světa, který Bůh stvořil ke své slávě – moudrostí, rozmyslem a poznáním. Jako jsou ve stvořeném světě místem Božího trůnu nebesa, představuje schránka úmluvy s deskami Desatera a se zlatými cheruby trůn Božího majestátu.

Jako jsou vlastní nebesa oddělena od země nebeskou klenbou, odděluje nejsvětější svatyni od zbývající svatyně ozdobný závěs, před nímž směrem na východ byly zlatý oltář k oběti vonných bylin uprostřed mezi jižně situovaným sedmiramenným svícem a severně situovaným zlatým stolem pro předkládaní dvanácti chlebů každý týden.

Jejich symbolika ukazuje na sedm dnů týdne a dvanáct měsíců roku – tedy na čas. Z tohoto hlediska lze chápat i symboliku cherubů; představují dualitu světla a tmy, dne a noci. Další závěs pak odděluje svatyni od nádvoří, jemuž vévodil vnější oltář krvavých a mouchavých obětí, jak je řečeno: *Udělej mi oltář ze země, na něm pak oběťuj své celoběti a své oběti dobrovolné atd. a na každém místě, kde budu chtít připomenout své jméno, k tobě přijdu a požehnám ti.* (2M 20,20) Koho k podílu na stavbě Boží svatyně povznadlo jeho srdce, musil být zajedno s Boží vůlí.

Stvoření je však dílem Božího slova, jehož 22 hlásek hebrejské abecedy je v Sefer Jecira rozděleno na 3 matky, 7 dvojíých a 12 jednoduchých. Z jejich

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

E. M. Lilien: Symbolický obraz světa.

permutací povstal svět, čas a člověk. Hovoříme-li tedy o symbolice svatyně, měli bychom si uvědomovat, že zobrazuje principy stvořeného světa. Jestliže počet 3, 7 a 12 hlásek, znaků, jimiž je psána Tóra, odpovídá symbolice zařízení svatyně, nabízí se otázka její funkce.

Je zde stůl pro 12 předkladných chlebů, svícen pro 7 světél, ale co symbolizuje počet 3 matek – písmen alef, mem, šin? Schránka obsahuje jen dvě kamenné desky s Desaterem a dva cheruby, vytažené z jednoho kusu zlatého víka. Tento patrný důraz na dualitu stvoření, přestože cherubové vystupují ze stejného základu a jejich okřídlené postavy mají lidskou podobu, je dán tím, že jsou jako princip protikladů totožné podstaty obrácení tvářemi jeden k druhému, hledíce směrem k víku a ne jeden na druhého. Protikladné živly vody a ohně, jejichž podstatu je třeba hledat v hláskách mem a šin, jsou vyvažovány hláskou alef, odpovídající *ruach* (duchu či větru), jenž protiklad vody a ohně usmíruje.

Onoho třetího usmířujícího činitele ve svatyni představuje oltář. Základním předpokladem pro přijetí oběti byla ještě před jejím postupným spálením *zrikat hadam*, stříknutí krve, a to podle druhu a času oběti buď na rohy vnějšího oltáře, nebo na rohy vnitřního oltáře, na závěs oddělující nejsvětější svatyni. Jednou v roce, v Den smíření (*jom kipurim*) vstupoval velekněz do nejsvětější svatyně s krví oběti smíření a stříkal jí sedmkrát směrem k víku právě mezi oba cheruby (*kaporet*).

Lehakriv korban, obětovat oběť, znamená *přiblížit* jej Bohu a dosáhnout *kapara*, usmíření hříchu a viny za něj. Ty však jsou dány přítomností protikladných sil v lidském srdci, *jecer tov* a *jecer hara*. Při obřadu usmíření jde tedy o projev návratu k pravdě, k Bohu, jenž tyto dva sklony do srdce vložil.

Podobný, ne-li stejný význam jako „srdce“ má pojem *kerev*, nitro, tedy slovo, které má týž slovesný kořen jako *korban* (oběť) a *lehakriv* (přiblížit). S tím souvisí tvrzení v Kohelet 10,2, že *srdce moudrého je po jeho pravici a srdce blázna je po jeho levé ruce*. A tamtéž 7,4 je řečeno, že *srdce moudrých je v domě smutku a srdce bláznů v domě veselí*.

Dostáváme se tím k zdánlivě nepochopitelné identifikaci srdce s centrem myšlení. Jím je snad fyzické srdce blázna, protože inklinuje k rozptýlení myslí, ale jistě ne srdce moudrých. V požehnání před čtením Šma Jisrael je to vysvětleno v prosbě: *Slituj se nad námi a dej našemu srdci rozmysl k pochopení a rozvinutí rozumu, abychom dokázali s láskou naslouchat, učit se a učit, zachovávat a vykonávat a uskutečňovat slova Tóry*.

Abychom mohli rozvinout rozumové schopnosti, uložené v mozku, potřebujeme obrazně řečeno správný „program“ ve svém skrytém, nám samým nevědomém nitru. Toto „srdce“, do něhož vidí jen Bůh, rozhoduje svou intencí, co a jak mozek myslí, a tu do něj může vložit jen Bůh, přítomný v lidské vůli účastnit se jeho díla. Jejím primárním projevem je ovládnutí sklonu vnímat své fyzické já jako střed všeho, zapouzdřit se v něm a osobní mizerii prožívat jako pocity viny. Jestliže však Bůh přikázal Izraeli vybudovat mu svatostánek, neměl na mysli jen poskytnout lidem úlevu nebo si v malém postavit model světa. Poněvadž teprve obřad smíření protikladů dává svatyni smysl, dává vůle k němu smysl i samotnému stvoření.

EFRAIM K. SIDON,
vrchní zemský rabín

PURIM

„Židům vzešlo světlo a radost, jásot a sláva“ (Kniha Ester, 8,16). Rabi Jehuda vysvětluje v traktátu Megila tuto větu následovně: světlo znamená svátek, radostí se myslí obřizka a slávou tefilin.

O Purimu Židé oslavují, že unikli z rukou Hamana, svornost našeho národa a to, že byl Haman poražen. Purim ukazuje, jak pracuje skrytá ruka Boží – někdy hned nerozpoznáme smysl událostí, které se dějí, teprve časem si uvědomíme, že za veškerou spásou stál haŠem.

Rabi Jehuda vykládal zmíněný verš odkazy na čtyři micvot, které Haman Židům zakázal vykonávat. Když Haman padl, mohli je Židé znovu bez obav dodržovat. Jednalo se o studium Tóry, dodržování a oslavy jom tov (svátku), nošení tefilin a vykonávání obřizky. Haman je zakázal, neboť chápal, že tvoří zvláštní vztah mezi Izraelem a Bohem.

Když nasloucháme čtení Megily Ester, postřehneme krásnou melodii, která se liší od obvyklých nápěvů při čtení z Tóry a haftar. Megila má velmi bohatou hudební tradici, některé věty, které zmiňují zničený Chrám, se zpívají tesklivým tónem, zatímco jiné části doprovázejí triumfální melodie.

Větu, která popisuje Hamanovu popravu – „Hamana pověsili na kůl, který postavili pro Mordechaje“ (Ester 7,10) –, pronášá předčítač na nápěv, jenž se používal při svatbách, když se nevěsta a ženich vedli k chupě. Je to zvláštní zvyk, ale vyjadřuje radost, již Židé při porážce Hamana cítili. Stejně jako ženich, který očekává svou nevěstu před svatbou, radovali se Židé, že budou opět moci navázat vztah se svým Hospodinem.

Nedávno jsem se účastnil jmenování tří nových rabinů v německém Frankfurtu. Vyslechli jsme řeč, kterou pronesl dajan Chanoch Ehrentreu, představený evropského bejt dinu. Zavzpomínal, že jako dítě ve Frankfurtu viděl, jak nacisté 9. listopadu 1938 pálili svitky Tóry. Po více než 70 letech je nyní svědkem znovuzrození komunity, v níž se narodil.

Tento měsíc je zvláštní příležitostí k oslavě, že můžeme dodržovat přesně to, co nám Haman zakazoval. A nejedná se jen o svátek Purim, oslavujeme též to, že do Staronové synagogy budou vneseny dva nové svitky Tóry.

Budeme se radovat z jom tov (Purimu), nových Tór, toho, že smíme nosit tefilin a kdo ví – třeba i nějaké obřizky.

BRYAN WOOD, kantor Staronové synagogy

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – březen 2017

adar – nisan

Staronová synagoga

3. 3.	pátek	večerní bohoslužba	17.29 hodin
4. 3.	sobota	ŠABAT HAFSAKA TRUMA 2M 25,1–27,19 hf: 1Kr 5,26–6,13 mincha	17.05 hodin
		konec šabatu	18.37 hodin
9. 3.	čtvrtek	předsunutý půst Esterin	4.53–18.37 hodin
10. 3.	pátek	večerní bohoslužba	17.40 hodin
11. 3.	sobota	ŠABAT ZACHOR TECAVE 2M 27,20–30,10 mf: 5M 25,17–19; hf: 1S 15,2–34 mincha	17.15 hodin
		konec šabatu	18.48 hodin
		předvečer Purim	
12. 3.	neděle	PURIM	
13. 3.	pondělí	ŠUŠAN PURIM	
17. 3.	pátek	večerní bohoslužba	17.52 hodin
18. 3.	sobota	ŠABAT PARA KI TISA 2M 30,11–34,35 mf: 4M 19,1–22; hf: Ez 36,16–38 mincha	17.30 hodin
		konec šabatu	19.00 hodin
24. 3.	pátek	večerní bohoslužba	18.03 hodin
25. 3.	sobota	ŠABAT HACHODEŠ VAJAKHEL–PEKUDEJ 2M 18,1–20,23 hf: Iz 6,1–7,6; 9,5–6 mincha	17.40 hodin
		konec šabatu	19.11 hodin
26. 3.	neděle	konec SEČ přechod na SELČ	
28. 3.	úterý	Roš chodeš nisan	
31. 3.	pátek	večerní bohoslužba	19.14 hodin
1. 4.	sobota	VAJIKRA 3M 1,1–5,26 hf: Iz 43,21–44,23 mincha	18.50 hodin
		konec šabatu	20.23 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Páteční večerní bohoslužby zde budou 3. 3. od 17.29 hodin
a 17. 3. od 17.52 hodin.*

Výjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

Maiselova 4, Praha 1

11. 3. v 18.00 hodin se koná purimová oslava a kantilace megilat Ester.

JAKO NAPÍNAVÁ DETEKTIVKA

Rozhovor s památkářkou Ivou Steinovou

IVA STEINOVÁ (nar. 1952) vystudovala FF UK, obor dějiny umění – historie. Od konce 70. let 20. století pracovala v různých organizacích památkové péče, po roce 1990 se specializovala na židovské památky. Výsledkem několikaletého projektu v Národním památkovém ústavu v Praze byla roku 2011 publikace Maceva. Židovský náhrobek a symbolika jeho výzdoby ve světle tradice. Od téhož roku je zaměstnána v společnosti Matana, kde dokumentuje náhrobky židovských hřbitovů a pečuje o pražská židovská pohřebiště (s výjimkou Starého židovského hřbitova). Výsledky své práce publikuje v odborných časopisech a je autorkou řady průvodců po židovských hřbitovech, které zpřístupňují širší veřejnosti výsledky probíhajícího výzkumu (edice Even zikaron. Paměť židovských náhrobních kamenů).

Paní Steinová, už několik let se zabýváte dokumentací židovských hřbitovů, které má ve své péči Správa budov a hřbitovů společnosti Matana.

Jen upřesním – jedná se o hřbitovy, které jsou v majetku pražské židovské obce nebo Federace židovských obcí. Celkem jich je přibližně 270 a nacházejí se po celých Čechách a na Moravě. Dokumentováním židovských hřbitovů rozšířil ing. Mojmir Malý dosavadní činnost Matany už v roce 2010. Můj první hřbitov byl v Třešti, následovaly další v okolí Jihlavy, v Telči, na Vysočině, v Úsově. Vybírám si místa, která jsou historicky cenná nebo ohrožená erozí materiálu. Na dokumentaci ale nejsem sama, spolupracuji s kolegy: s Danielem Polakovičem, Petrou Vladařovou, některé hřbitovy pro Matanu zpracoval také Václav Chvátal. Na organizaci práce se podílí kolegyně Zuzana Beránková.

Vycházíte z nějaké předchozí dokumentace?

S dokumentací – byť nepříliš rozsáhlou – se začalo už na počátku 30. let minulého století a musím říct, že naši předchůdci postupovali velmi pečlivě. Přepisovali celé texty na náhrobkách, někdy je i fotografovali, jenže toho stihli málo, asi třicet hřbitovů. Hřbitovy k dokumentaci sice přidělovala Nejvyšší rada náboženských obcí, ale byl to spíš nahodilý výběr. Touto činností se zabývali archivář MUDr. Josef Vainstein, knihovník Tobias Jakobovits,

rabín Karel Blán a rabín Heinrich Flesch. Jejich práce je pro nás nedocenitelná – můžeme porovnat dnešní stav se starším, zjišťujeme, že některé náhrobky už neexistují nebo jsou zničeny erozí; ty, které přečkaly, snáze identifikujeme. Samostatnou kapitolu samozřejmě tvoří Starý židovský hřbitov v Praze, který v 50. letech zdokumen-

Foto A. M.

tovali Otto Muneles a Milada Vilímková. V 60. letech se dokumentaci hřbitovů věnoval Jan Heřman. Hřbitovy mapoval v rámci svých průzkumů i Jiří Fiedler, který dokumentoval především základní údaje, polohu, stav, historii. V době komunismu patřila sice část hřbitovů pražské obci, ale tehdy nebyly na péči o ně či na jejich dokumentaci prostředky, a někdy snad ani dobrá vůle. Pomáhá i internetový projekt Keshet – www.chevra.com. Přesto: v převážné většině případů začínáme od začátku, předchozí systematická dokumentace neexistuje.

Co musíte o hřbitově vědět, než na něj vstoupíte?

Podívám se do literatury, která se k němu vztahuje, v Židovském muzeu si ověřím, zda k němu přece jen nějaká dokumentace neexistuje. Důležité je mít plán se zakreslenými náhrobky, většinu plánek připravili Jaroslav Klenovský a Václav Chvátal. Každý náhrobek tam má své číslo a první věc, kterou udělám, když přijdu na hřbitov, je, že náhrobky vyfotografuji a očísluji podle údajů na plánu.

Fotografická fáze je zásadní: snímky pořizujeme nejlépe za šera na boční světlo, tedy s bočním bleskem, takže jeden člověk drží blesk a druhý fotografuje. Tímhle způsobem je pak na fotce reliéf textů na náhrobkách nejzřetelnější,

mnohem jasnější než ve skutečnosti. Ale přesto se stane, že některé nápisy už rozluštit nelze. Potom následuje zpracování údajů z fotografie.

Do excelové tabulky zanáším informace o tom, kdo je na konkrétním místě pochován: pohlaví, hebrejské, občanské jméno, příjmení, patronymikum, u žen bývá i jméno manžela, dataci, tedy hebrejský letopočet, den v měsíci a den v týdnu. Hebrejskou dataci pak musíme převést do občanského letopočtu. Jsou-li na náhrobku nějaké další údaje (třeba že byl nebožtík rabín, člen chevra kadiša nebo učenec či pokud má náhrobek nějakou zvláštnost, symboliku), uvedu to v poznámce. Pak tyhle údaje většinou porovnávám s matričními zápisy.

Nacházíte i poničené, zandalizované náhrobky?

Zatím jsem měla štěstí a na nic takového jsem nenarazila. Hřbitovy jsou v poměrně dobrém stavu, nejsou zarostlé a je vidět, že o ně Matana už léta pečuje. Daří se také spolupráce s místními lidmi.

Na jednu stranu jsou sice hřbitovy v celkově lepším stavu, ale na druhou stranu pokračuje degradace kamene, tomu se prostě u takového množství náhrobků – mluvíme alespoň o 100 tisících kamenech – zabránit nedá. Restauruje se nebo petrifikuje zlomek, jen ty opravdu nejcenější, ale většinu náhrobků neuhlídáme, to by mohli zvládnout příbuzní, kteří by na hroby pravidelně chodili, ale ti bohužel neexistují. Pískovcové náhrobky bývají měkké, nedokážou vzdorovat kyselým dešťům, větru, sypou se a rozpadají. A i když se některé zrestaurují, za 10, 15 let by opravu potřebovaly znovu.

V tomhle ohledu jsou nejhroženější náhrobky na jižní Moravě, kde se používaly místní pískovce, rozpadají se také opukové náhrobky, například v Boskovicích nebo východočeských Hroubovicích. Právě proto je naše práce důležitá: tím, že zachytí stav hřbitovů, jejich existenci, tak i kdyby samotné náhrobky časem, působením povětrnostních vlivů zmizely, máme je provždy zdokumentované.

Který hřbitov byste označila za nejzajímavější?

Vždycky ten, na kterém zrovna pracuji. Ještě před nástupem do Matany jsem pro Židovskou obec v Brně spolu s Danielem Polakovičem z Židovského muzea dokumentovala hřbitov v Mikulově. Ten je naprosto unikátní a existovaly k němu hrobové knihy, které v první polovině 20. století

pořídili členové místního pohřebního bratrstva, chevra kadiša. Danovi se podařilo rozluštit jejich systém záznamů, tedy to, jak si hřbitov rozdělili na sekce. Když jsme náhrobky nafotografovali, srovnali jsme snímky se záznamy chevra kadiši a měli jsme už hotové základní údaje. Někdy se podaří nalézt také zakládací listinu hřbitova, které bývají krásně provedené, nebo zmínku o jeho založení v urbáři (soupisu poddaných povinností vůči vrchnosti).

Co následuje poté, co náhrobky nafotografujete a popíšete?

Pak se snažím dohledat k náhrobkům co nejvíce dalších údajů: V matrikách hledám údaje o zemřelých, důležitým pramenem jsou soupisy Židů z 18. století. V některých případech je účelné studovat zápisy v pozemkových knihách, kde je doložen majetek – dům, nebo i sedadlo v synagoze, a je možné vysledovat rodovou linii. Ze všech možných pramenů sestavuji obraz toho, jak ten člověk žil, jak pracoval, jakou měl rodinu... Užitečný je Národní archiv v Praze, který je přístupný i on-line: v digitální badatelně jsou uloženy knihy židovských familiantů, židovské matriky z let 1784–1949 a záznamy z policejního ředitelství z let 1850–1914; údaje z období 1914–1950 jsou přístupné v badatelně archivu na Chodovci. V policejních archívech jsou záznamy o lidech, kteří žili před válkou v Praze, a tudíž museli vyplnit bytovou přihlášku a v ní uváděli i náboženské vyznání, pak jsou tam záznamy, když žádali o pas nebo si potřebovali něco vyřídit. Součástí jsou i fotografie, což bývají někdy téměř umělecké portréty.

Úžasná věc se podařila v Jistebnici s rodinou Katzů: z náhrobků a archivních materiálů jsem zdokumentovala devět generací rodiny – od 17. století až po 21. století, včetně vnuka numismatika Viktora Katze, který žije v Anglii. Asi je to trošku profesionální deformace, ale když člověk přijde na hřbitov poprvé, zná jen základní informace. Když se tam potom vrací a ví toho víc a víc, má pocit, že přichází mezi známé a přátele. A pátrání samo je někdy hodně napínavá detektivka...

Není škoda, že tyhle údaje nejsou nějak přístupné?

Určitě! Proto se je snažím různě publikovat v člancích v památkářských časopisech a podařilo se vydat už několik malých průvodců hřbitovem. Jedná se o brožurky s textem o historii toho kte-

rého místa a stručným výkladem o nejzajímavějších náhrobcích a pohřbených osobnostech s fotografickou dokumentací. Často při práci narazím na místní lidi, kteří se zajímají o historii svého města nebo městečka. S jejich pomocí se potom občas podaří průvodce po židovském hřbitově vydat. V Nové Cerekvi a v Telči se toho ujaly místní obecní úřady, knížečky o Jindřichově Hradci a Kamýku nad Vltavou vydala pražská židovská obec.

V současné době připravuji brožuru o jistebnickém hřbitově, o kterém jsme mluvili. Tu by měl vydat jistebnický Okrašlovací spolek, což je pěkné, protože právě u jeho vzniku stál místní rodák, poštovní Adolf Katz.

Na čem pracujete teď?

Zpracovávám hřbitov v Milevsku, a i ten je mimořádně zajímavý. Zaprvé úplně první náhrobek na tom hřbitově je vlastně i jeho jakousi zakládací listinou: hřbitov byl založen v lednu 1714 a jako prvního nebožtíka pohřbili nějakého chudého Žida, v podstatě pocestného žebráka. Na jeho, mimochodem moc pěkném náhrobku, který mu nechala postavit židovská obec, je napsáno jméno zemřelého, ale současně je uveden i zakladatel hřbitova Wolf, syn Alexandra, největší milevská židovská osobnost té doby. V souvislosti s Milevskem bych ještě dodala, že vrchnost – klášter premonstrátů na Strahově – vycházela místním Židům od druhé poloviny 17. století vstříc a přenechala jim domy opuštěné po třicetileté válce. O konci milevské komunity vypovídá nádherný dopis pana Viléma Katze, uložený v archivu Židovského muzea v Praze. Jakmile jsem si ho přečetla, začala jsem pátrat po osudu jeho pisatele.

A co všechno jste o panu Katzovi zjistila?

Vilém Katz se narodil roku 1902 v městečku Nagylonya v Uhrách (dnes to je v Maďarsku u hranic s Ukrajinou), domovskou příslušnost měl ve vesnici Rákošín v politickém okrese Mukačevo, rodiče žili později v Užhorodě. Další podrobnosti z jeho mládí nejsou k dispozici, zjistila jsem jen, že školní léta zřejmě trávil v Pardubicích. V pardubické posádce vykonával i vojenskou službu, v letech 1932–1933 byl vojínem cyklistického praporu č. 1. Krátce po vojně se v létě roku 1933 v pardubické synagoze oženil s Olgou Steindlerovou, původem z Drážkova u Sedlčan. Přibližně dva roky poté

se manželé přestěhovali do Milevska u Tábora a Vilém do zdejší společnosti zřejmě dobře zapadl. Současně to byl velmi zbožný člověk – dokonce tak, že když zdejší náboženská obec hledala roku 1935 nástupce po zesnulém rabínu Bedřichu Schnablovi, obrátila se na něj a ustanovila ho prozatímním zástupcem rabína s tím, že má absolvovat zkoušky z náboženských znalostí, matričních předpisů a z českého jazyka. Nejvyšší rada svazů židovských náboženských obcí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku to ale „zatrhlá“, protože na základě nařízení z roku 1890 bylo podmínkou, aby rabín ukončil vyšší gymnázium s dobrým prospěchem, a Vilém Katz absolvoval jen čtyři třídy měšťanské školy. Ale práci učitele náboženství a matrikáře vykonávat mohl.

To je zajímavé, ale co měl společného se hřbitovem?

Vilém Katz také částečně – a zřejmě z vlastní iniciativy – zdokumentoval milevský hřbitov, opsal nápisy na náhrobcích a vyfotografoval je, jenže jeho nadřízení se o to nijak nezajímali. A tak svůj dopis s opisy náhrobků poslal až v listopadu 1942, pár dní před transportem do Terezína, řediteli válečného Ústředního židovského muzea v Praze. Právě v muzejním archivu jsem dokumenty našla.

Co píše v tom dopise?

Už byl asi naprosto zoufalý a chtěl, aby se zachovaly alespoň ty záznamy. Ocituji z něj: *Celý jedno léto jsem proležel na hřbitově v r. 1936, než jsem ty opisy pořídil. Chtěl jsem založit album a každý nápis pod fotkou přeložit a řadově očíslovat. Bohužel nebyl žádný zájem ze strany mých pánů, jelikož se domnívali, že jsme zde pevně zakořenění. Na to přeče nikdo nepomyslel, že zde budeme jednou existovat jen v múzeu.*

Tiha našich hříchů na nás doléhá a nadešla naše smutná hodina loučení. Ponese me to však se srdcem statečným a pevnou nadějí ve Všemohoucího, že nás nikde neopustí a že nám poskytne tolik duševních a fyzických sil, abychom to přežili a dočkali se radostného návratu do klidu a míru.

Pan Katz ani jeho žena Olga válku bohužel nepřežili, rok po odchodu do Terezína byli deportováni do Osvětimi, kde v říjnu 1943 zahynuli. Tak doufám, že už kvůli jeho památce se podaří vydat průvodce i po milevském hřbitově.

ALICE MARXOVÁ

SPOLUPRÁCE A PŘÁTELSTVÍ

Z Listáře Dušana Karpatského

Dušan Karpatský vydal v roce 2014 v nakladatelství Torst Listář, výbor ze své celoživotní korespondence, kterou vedl s množstvím zajímavých lidí. Záležitosti redakční a redaktorské se v řadě dopisů kombinují s pasážemi dokládajícími, v jak přátelských a osobních vztazích se často vzájemná spolupráce odehrávala. Na více než šesti stech stránkách najdeme prakticky všechny důležité autory chorvatské, srbské, bosenskohercegovinské a černohorské literatury, ale i mnoho významných autorů českých a slovenských. V mottu, které celý Listář uvádí, říká:

Dušan Karpatský, 2001. Foto archiv.

„Člověk má alespoň někdy udělat radost sám sobě, a tak jsem ke svým nadcházejícím osmdesátinám dal dohromady následující pásmo vzpomínek a upomínek na uplynulá léta spolupráce a přátelství. At' to stojí, co stojí.“

Ke každému korespondentovi napsal Karpatský úvodní heslo, ve kterém autora a svůj vztah k němu charakterizuje. Dva z těchto medailonků, které výborně dokládají autorův styl myšlení i psaní, na památku a připomenutí otiskujeme.

* * *

JAROSLAV SEIFERT

Osobně jsem se s ním seznámil 30. října 1953, kdy jsem spolu se spoustou dalších lidí stál ve frontě na jeho podpis do čerstvě vydaného prvního svazku jeho „sebraných“ spisů. To „sebraných“ dávám do uvozovek, poněvadž mu pečliví ideologové nedovolili zařadit množství jeho básní. Jelikož jsem (jako osmnáctiletý, právě zapsaný student bohemistiky a serbokroatistiky) cítil i věděl, „jak se věci mají“, vzal jsem s sebou i vlastnoručně kaligraficky opsaný Seifertův cyklus z roku 1937, napsaný mezi smrtí a pohřbem prvního československého prezidenta T. G. Masaryka a na-

zvaný *Osm dní*. Básník na mě pohlédl svými něžnými modrými očima, pokýval spokojeně hlavou a řekl: „Změníme ale datum...“ a napsal „28. X. 1953“. Když jsem, celý rozechvělý, dorazil domů, vychrlil jsem první ze svých snad dvaceti básní, jimiž jsem se provinil proti múzám Erató či Euterpe.

Když jsem o nějakých deset let později převzal v měsíčníku *Plamen* redigování poezie, byl jsem s Jaroslavem Seifertem v pravidelném styku: psali jsme si, telefonovali, jezdil jsem za ním do jeho vily v ulici U Ladronky 23. Nosíval jsem mu láhev červeného, které jediné pil, a on mě častoval párky, k nimž jeho žena na jeho přání podávala Heinzův kečup. Básník tvrdil, že naše hořčice není dobrá a je lepší k párkům jíst kečup.

Seifert vše, co psal, psal plnicím perem, takže jsem od něj dostával „opravdické“ rukopisy, které jsem pro potřeby časopisu přepisoval na stroji a rukopisy stejně jako dopisy věrně uchovávám dodnes. Občas jsem mu přinesl nebo poslal i něco ze svých, tehdy ještě ne tak častých, překladů, např. Krležovu dramatickou legendu *Aretaios*, která vyšla v časopise *Divadlo* 10/63. K ní se vztahuje hned první ze Seifertových dopisů.

V únoru 1966 jsem odjel do Záhřebu převzít lektorát češtiny na tamní filozofické fakultě a vrátil jsem se na podzim 1967, právě včas, abych se zapojil do politických akcí, které vyvrcholily pražským jarem a vzaly za své vpádem „bratrských“ tanků.

Začátkem června 1969, kdy už v čele KSČ stál Gustav Husák, konal se zakládající sjezd Svazu českých spisovatelů. Stáli jsme ve skupinkách před Radiopalácem na pražských Královských Vinohradech a čekali, až přijede Jaroslav Seifert, který se celou tu

dobu choval velmi statečně a jehož jsme pak na sjezdu jednohlasně zvolili prvním předsedou nově založené spisovatelské organizace. Seifert se pomalu a těžce soukal z auta, díval se po nás, a když uviděl mě, kývl mi, abych přišel blíž. A pravil: „Dušánku, vy u mne máte pár facek.“ Vyděsil jsem se: co jsem mu proboha udělal? Naše vzájemné vztahy byly vždycky velmi dobré. Seifert se potutelně usmál: „Pamatujete se, jak jste jednou byl u mne, někdy ve čtyřiašedesátém, a nadšeně mi vykládal, že Husák by byl skvělý prezident republiky. Tak za to.“

Vzpomněl jsem si: na jaře 1964 jsme s redakčním kolegou Gabrielem Laubem na příkaz šéfredaktora *Plamene* Jiřího Hájka zajeli do Bratislavy za Husákem požádat jej o velký výroční článek o Slovenském národním povstání, jehož byl jedním z protagonistů. Husák, který strávil několik let ve vězení, které na něj ušili jeho vlastní soudruzi, neměl sebelepší iluze o režimu, v němž jsme žili, a tak se náš rozhovor záhy změnil v trojhlasé nadávání na Antonína Novotného a spol. Nejen mě, ale i mnohem bystřejšího Gríšu Lauba ohromila tehdy pronikavost Husákovy uvažování, dokonce jakási jasnozřivost, a prostě nás nadchl. A tak jsem také po návratu do Prahy Seifertovi pověděl o tomto svém nadšení a on si to zapamatoval a nyní mi to (právem) omlátil o hlavu. Mimo chodem, já jsem Husáka hájil ještě v lednu 1969 při besedě se záhřebskými studenty nazvané Československo 1968 a konané v přeplněném hlavním sále Studentského centra. Věděl jsem totiž, že Husák jako jeden z mála vězňů vlastního režimu nikdy nic nepřiznal a nepodepsal vykonstruovaná obvinění proti sobě. Už jsem nevěděděl, že prý tehdy prohlásil: „Já si svou kariéru ještě udělám!“ a že je připraven tomuto cíli všechno podřídit a vše a každého za tím účelem obětovat.

Bez ohledu na uvedenou Seifertovu výtku naše vztahy nedoznaly žádné úhony. Další etapa naší korespondence se týká doby mého druhého lektorského působení na záhřebské fakultě ve studijním roce 1969–1970, kdy jsem v dohodě se šéfredaktorem časo-

pisu *Fórum* Matkovičem chystal malý výbor ze Seifertovy poezie. Seifert ochotně spolupracoval a upřímně se radoval z patnácti přeložených básní, které vyšly ve *Fóru* 9/1970. Zapili jsme to hned po mém návratu do Prahy.

Na Nový rok 1976 jsem mu poslal separát svého přehledu Česká literatura, který vyšel v 7. svazku chorvatských *Dějin světové literatury* (1975) a v oficiálních kruzích „normalizovaného“ Československa vyvolal značnou nelibost.

Koncem roku 1983 jsem básníka požádal, aby přijal svou překladatelku do srbštiny Jaru Ribnikarovou a na Jařino přání jsem mu poslal překlad jejího románu, který česky vyšel pod názvem *Útěk za životem*. Za knížku mi poděkoval, ale ohlašovaná návštěva mu moc po chuti nebyla. Když se mi v jednom telefonickém rozhovoru vmlouval na stáří, řekl jsem mu, že moje maminka je ještě o měsíc starší než on, a přitom vypadá skvěle. Na to mi odsekl: „Já taky vypadám skvěle, až na to, že je mi blbě!“

Nicméně k Jařině (a mé) návštěvě u něj došlo, a to 27. července 1984, neboť tak je datováno pár Seifertových dedikací, které mi vepsal do svých knih. Dopis ze 7. srpna svědčí, že Seifert nelitoval, že přijal svou srbsko-českou překladatelku. Jara ho okouzila, on okouzil ji a bylo báječné dívat se, jak si ti dva ohromně rozumějí. Při loučení se dlouho objímali a líbali.

Záhy nato následovalo udělení Nobelovy ceny Jaroslavu Seifertovi a fraška, kterou sehráli všichni ti, kteří v době „normalizace“ bránili, aby se poezie tohoto vpravdě „národního umělce“ dostala ke čtenářům.

V roce Seifertovy smrti český jaderový fyzik (ve švédském exilu) František Janouch (1931), zakladatel Nadace Charty 77, založil také Cenu Jaroslava Seiferta, která se každý rok uděluje za vrcholná literární díla. Pět let se udělovala v exilu, od převratu v roce 1989 se uděluje ve vlasti. Dnes představuje nejvýznamnější literární cenu v Česku. Z „mých korespondentů“ ji dostali Dominik Tatarka (1986), Ludvík Vaculík (1987), Ivan Diviš (1988), Petr Kabeš (1995), Josef Škvorecký (2004), Václav Havel (2008) či Ludvík Kundera (2009).

JIRÍ FIEDLER (4. 3.1935 Praha–31. 1. 2014 Praha), znalec českých židovských památek, překladatel z chorvatské, polské a srbské literatury. Redaktor umělekonaučné literatury v nakladatelství Albatros, dlouholetý odborný pracovník Židovského muzea v Praze.

Můj největší kamarád. Po jeho tragické smrti jsem pro časopis *Slovanský jih*, vydávaný Ivanem Dorošským v Brně, napsal následující nekrolog:

Za bezmála 80 let života si člověk zvykne na to, že s přibývajícím věkem dostává čím dál víc špatných zpráv, a myslí si, že je proti nim už jakž takž obrněný. Ta, která se mi objevila na e-mailu 23. února 2014, mě však naplnila hrůzou. „Náš táta (Jiří Fiedler, 1935) se stal spolu s naší maminkou obětí strašného zločinu,“ stálo v oznámení, podepsaném syny mého celoživotního kamaráda. Jirku i Dagmar někdo zavraždil v jejich bytě v pražských Stodůlkách. Otázky kdy, jak, proč zůstávají nezodpovězeny ještě čtyři týdny

D. K. jako svědek na svatbě J. Fiedlera. Foto archiv.

po pohřbu. Snad na ně časem odpovědí orgány k takovému účelu ustanovené. Ale ať už se doberou k čemukoli, tu hrůznou propast už nikdo nikdy nezakryje. Jak někdo mohl zabít dva tak laskavé a dobré lidi?

Jirka byl pro mě víc než vlastní bratr. Od podzimu 1953, kdy jsme byli přijati na tehdejší Filologickou fakultu Univerzity Karlovy, jsme spolu trávili hodně času, a nejen na přednáškách a seminářích obou našich oborů, přičemž ten takzvaně vedlejší, srbochorvatštinu, jsme prožívali nějak intenzivněji. Jednak jsme na ni byli v ročníku jen tři, jednak se za těch pět let našich studií oficiální vztahy s Jugoslávií rozvíjely jakoby

podle názvu jistého Leninova dílka Krok vpřed, dva kroky vzad, takže leckdy nebylo zrovna lehké něco z tohoto našeho oboru dostat na veřejnost. A o to jsme se, vedení našim praktickým učitelem Vladimírem Tognere, začali snažit poměrně brzy, takže satirický týdeník *Dikobraz* už v červnu 1956 přinesl první výsledek našeho společného úsilí, překlad povídky Branka Čopiće Afrikáni. Podepsali jsme jej společným pseudonymem Jidu Kafič, jenže *Dikobraz* to neakceptoval a pod překlad šalomounsky podepsal mě a Jirkovi poslal honorář. Naše vztahy tím ale nenarušil, jen jsme svého pseudonymu nadále užívali takřka výhradně u našich společných hříček a příběhů, které jsme nastřídačku vymýšleli, když nám výklady některých našich učitelů přišly až příliš nezázivné. Dokladem tohoto našeho nonsensového úsilí zůstávají dva „samizdatovské“ rozmnožené svazečky *Opera scoro omnia* a *Hustě chumelilo*. Jirka byl

ve vymýšlení všelijakých hříček neúnavný, můj archiv dodneška ukrývá různé umně vyvedené standarty neexistujících partyzánských oddílů i obrazy ze života záhadné Konstancie Besserové, která se v jeho hlavě zrodila dávno před Járrou Cimrmanem. V „přelomovém“ roce 1956 jsme byli zvláště aktivní: absol-

vovali jsme dvě exkurze autostopem (na Slovensko a do Českého ráje) a také jsme (spolu s indologem Vladimírem Miltnerem) horlivě vyráběli fakultní nástěnné noviny nazvané původně „...?.....!“ a pak „detečkizované“ „?!“, které nás svými postoji k ožehavým otázkám, jako byly například maďarské události z podzimu 1956, přivedly „na koberec“ k děkanovi a málem nás připravily o další studium.

Ještě na sklonku studií jsme se oba pustili do překládání zcela vážně, všemožně v tom podporováni naší „nakládací matkou“, o málo starší Irenou Wenigovou, která nás prohlásila za své syny, čímž jen více utužila náš bratrský vztah. Naše spolupráce

s Odeonem, jehož byla redaktorkou, trvala až do zániku tohoto dodnes plně nedoceneného nakladatelství. V rámci této spolupráce vznikly Jirkovy překlady povídek Vjekoslava Kaleba *Schody a nic víc* (1966), Daniela Kiše *Ze sametového alba* (1974), dramatických satir Petara Kočiče *Jezevec před soudem* a *Souzénium* (1978), třídílného alegorického románu Miroslava Krleži *Banket v Bli-tánii* (1975) a několika novel do svazku *Tisíc a jedna smrt* (1966), románu Dragoslava Mihailoviće *Prohra* (1979), románu Borislava Pekiće *Obhajoba a poslední dny* (1983), dramatického Válečného triptychu Ivana Raose v antologii *Pět chorvatských her* (1966) – a dalších Raosových „triptychů“ v Dillii – a řady textů do antologie Huseina Tahmišičice *Sarajevo, město poezie* (1971). Mimo Odeon vydal Jirka další skvělé překlady: nedokončený román Iva Andriće *Omerpaša Latas* (1981) a výbor z autobiografie Branislava Nušiče *Třináct lasek, čtrnáctá smrt* (1974).

Jako redaktor uměleckonaučné literatury v Albatrosu mě, tehdy (v roce 1976) veskrze zakázaného, pověřil zpracováním *Malého labyrintu literatury*, který vyšel v letech 1982 a 1983 pod jménem Viktora Kudělký a za redakce pozdějšího ředitele Židovského muzea v Praze Lea Pavláta, čímž mi nejen finančně pomohl ve svízelné době, ale nasměroval mě do jednoho z mých největších „literárních dobrodružství“.

Po převratu v roce 1989 se Jirka konečně mohl plně profesionálně zasvětit své dávné lásce, kvůli níž najezdil autostopem i na kole stovky kilometrů a jejímž prvním dílčím výsledkem byla monografie *Židovské památky v Čechách a na Moravě* (Přehledné dějiny židovského osídlení na území České republiky a první úplný soupis památek zbylých po více než 600 židovských obcích, Praha, Sefer 1992). I v dalších letech pokračující Jirkovu práci na tomto tématu, jejímž hmatatelným výsledkem je 1670 hesel elektronické, stále doplňované a upřesňované Encyklopedie židovských obcí v Čechách a na Moravě v pražském Židovském muzeu, nyní přervala jeho nesmyslná tragická smrt.

DUŠAN KARPATSKÝ

Dušan Karpatský, překladatel, editor, literární vědec, kroatista a „volný diplomat“, zemřel náhle 1. února letošního roku ve věku 81 let. V říjnu roku 2016 byl uveden do překladatelské síně slávy Obce překladatelů.

Narodil se jako Dušan Rosenzweig 28. února 1935 ve východoslovenském Trebišově. Život rodiny byl však brzy poznamenán vznikem fašistické Slovenské republiky a antisemitismem. Dušanův otec byl jako Čech a Žid prinucen se přestěhovat do Čech, do své domovské obce v Sepekově u Tábora. Matka muže s dětmi následovala, ale ten za rok zemřel. Po válce si Dušan nechal změnit příjmení, i v rámci počestění německy znějících jmen, na Karpatský – jako odkaz na své rodiště – Užhorod z Podkarpatské Rusi, která tehdy nedobrovolně připadla Sovětskému svazu.

Po studiu na rakovnickém gymnáziu vystudoval v 50. letech češtinu a srbochorvatštinu na Filologické fakultě Univerzity Karlovy. Důvodem studia nebyl nějaký idealistický příklon k všeslovenské vzájemnosti, ale zájem o jugoslávskou politiku. Bylo to v čase, kdy Titova Jugoslávie byla Moskvou zavržena jako „služebník imperialismu“. Karpatský v té době také pro sebe i české čtenáře objevil zásadního chorvatského autora, básníka a dramatika Miroslava Krležu, který, ač komunist, psal bez schémat a dogmatických pouček, syrově a sytě.

Karpatský po studii působil nejprve jako pedagog na základní škole, později pracoval v Československém rozhlasu a jako redaktor v redakcích literárních měsíčníků *Plamen* a *Sešity pro mladou literaturu*. Na konci šedesátých let strávil pět semestrů jako lektor češtiny na Filozofické fakultě Univerzity v Záhřebu. Za normalizace publikoval pod vypůjčenými jmény (*Malý labyrint literatury*, který znají snad všichni, kdo v té době studovali na středních školách, vyšel pod jeho autorstvím až v roce 1993), pracoval jako tlumočník a externě učil na jazykové škole v Praze. Po roce 1989 vstoupil do redakce obnovených *Literárních novin*, kde působil až do roku

1995. Jako editor se mj. podílel na vydání Zábranových deníků *Celý život*.

V Dušanově bibliografii tvoří nejpodstatnější část více než sto překladů z chorvatské, srbské, bosenskohercegovinské a černohorské literatury. Podílel se na literárních i encyklopedických slovnících, vlastivědných publikacích, sepsal dokonce jihoslovenskou kuchařku, osobně se významně angažoval na podporu demokratických sil v čase války v bývalé Jugoslávii. Jako literární historik se Dušan Karpatský zabýval i vzájemným prostupováním chorvatské a české kultury a učinil v tomto oboru několik důležitých obje-

Foto archiv.

vů – mj. našel, přeložil a v Záhřebu vydal česky psané autobiografické texty chorvatského politika Stjepana Radiće. Převáděl nejen jihoslovenské autory, ale i české básníky do chorvatštiny – Václava Havla, Vladimíra Holana či

Jana Patočku. A pak jsou tu dva skutečné knižní monumenty, které by bez Karpatského energie a překladatelského i dramaturgického umu nikdy nemohly vyjít – u nás vydaný *Koráb korálový* (tisíc let chorvatské poezie v díle stovky básníků) a *Zlatá kniha českého písemnictví*, vydaná v Chorvatsku. Nemůžu nevzpomenout na jeden svůj ostrovní zážitek. Před pár lety jsem pobýval na chorvatském ostrově Pag. Náhodně jsem se tam v jedné zapadlé vesnici dal do řeči s místním kulturním činníkem, učitelem a vedoucím místní pěvecké skupiny, a když jsem mu říkal, že jsem z Čech, pohotově odvětil: „Tak to musíte pozdravovat gospodina Dušana Karpatského.“ Oněměle jsem zíral: „Vy tady znáte pana Karpatského?“ Podobná scéna se opakovala ještě dvakrát – při rozhovoru se starostou Novalje a s místním ředitelem muzea. Oba pozdravovali do Prahy gospodina Karpatského! A bylo mi zcela jasné, že v Chorvatsku už navždy budu chodit v Dušanových šlápěch.

Karpatského neskutečnou tvůrčí a organizátorskou energii, která se za jeho překlady a aktivitami jako vesmír skrývala i rozléhala, považuji za velký proevropský čin. Připomíná mi pevný most, po kterém korzují a i v budoucnu budou moci procházet sem a tam Chorvaté a Češi.

Pro LN a Rch MILOŠ DOLEŽAL

MĚKKÉ POPÍRÁNÍ

D. Lipstadvová reaguje na prohlášení americké administrativy

Znepokojení z prvních kroků amerického prezidenta Trumpa signalizují v USA i židovské listy. Jejich autoři reagují na změnu imigrační politiky, kterou vnímají prizmatem vlastní historické zkušenosti lidí, jejichž rodiče respektive prarodiče našli v Americe vstřícný domov, a tak chtějí, aby podobnou šanci dostali i současní uprchlíci. Velkou kritickou vlnu vyvolalo též prohlášení Bílého domu ke Dni holokaustu, v němž nebyli zmíněni Židé. Za všechny přinášíme část textu, jež napsala na sklonku ledna historička Deborah Lipstadvová (*The Trump Administration's Flirtation with Holocaust Denial* na www.theatlantic.com).

BEZ ZMÍNKY O ŽIDECH

Deborah Lipstadvová píše: Minulý pátek [tj. 27. ledna] jsem byla v Amsterdamu na promítání filmu *Popírání*. Je to film o žalobě pro pomluvu, kterou na mě podal David Irving, kdysi nejvlivnější popírač holokaustu na světě. Proces se konal roku 2000 v Londýně a trval 10 týdnů. Po náročném amsterodamském dnu plném projekcí a interview jsem se vydala na krátkou procházku. Chtěla jsem si trochu užít okolí, a tak jsem ignorovala, že mi bzučí telefon. Když zvonění neustávalo, vzdala jsem to a hovor přijala. Dozvěděla jsem se, že Bílý dům vydal ke Dni připomínky holokaustu prohlášení, které nezmiňuje Židy ani antisemitismus, a namísto toho lituje „nevinných obětí“. Spoustu lidí to rozčílilo, internet byl ve varu. Jakkoli nejsem žádná Trumpova fanynka, měla jsem za to, že se jedná o začátečnickou chybu nové administrativy zaměstnané vydáváním laviny nových příkazů. Někdo zkrátka udělal botu. Rozhodla jsem se, že se nebudu vzrušovat, a lidem, kteří mi volali, jsem doporučila, aby si šetřili municí na jindy. Myslela jsem, že se brzy vše vysvětlí. Jenže jsem se spletla.

V matné obraně prohlásila Hope Hicksová, ředitelka strategické komu-

nikace Bílého domu, že tím, že prohlášení nezmínilo Židy, se vyjádřilo „inkluzivním“ způsobem. Nezaslouží si proto odsuzování, ale chválu. Ty, kdo se dále vyptávali, odkázala na jakýsi článek, který vyjadřoval politování nad tím, že se příliš často zapomíná na „ostatní“ oběti holokaustu. V podtextu tohoto prohlášení je tvrzení, že Židé si „zabírají“ holokaust pro sebe – což je antisemitská pomluva.

Samozřejmě že nacisté zavraždili strašlivým způsobem miliony nevinných lidí, některé během války a jiné proto, že je Němci považovali za hrozbu svému režimu. Samozřejmě, že nesmírně trpěli. Ale nebyl to holokaust.

OTÁZKA HISTORICKÉ PŘESNOSTI

Holokaust byl něco naprosto jiného. Byl to organizovaný program s cílem vyhladit urči-

tou skupinu lidí. Židé nemuseli udělat vůbec nic, a přesto si podle nacistů zaslouhovali smrt. K té byli odsouzeni i starci, které museli k deportačním vlakům odvézt na kolečkových židlích, i miminka, která tam museli odnést. Podstatou nebylo zbavit se lidí, kteří by v okupovaných zemích mohli bojovat proti nacismu, ale zbavit se jich proto, že to byli Židé. Nacisté se zaměřili i na Romy (Cikány), ale nedůsledně. Někteří mohli v klidu žít, či dokonce sloužit v německé armádě.

Třetí říše krutě pronásledovala homosexuály. Některým dala možnost, aby se „napravili“ a bojovali na východní frontě, kde se z mnohých stal kanonenfutr, potrava pro děla. Zda bych chtěla být homosexuál v Říši nebo ve zbytku nacisty okupované Evropy? Rozhodně ne. Ale nebyli systematicky vyhlazováni.

To je otázka historické přesnosti, nikoli srovnávání utrpení. Kdyby mé příbuzné Němci zabili za to, že kladli odpor, nebo pro jiné „provinění“, neutěšila by mě skutečnost, že jejich smrt nebyla součástí holokaustu.

Kdyby Německo vyhrálo, pravděpodobně by vyhladilo miliony dalších lidí, včetně Romů, homosexuálů, jakýchkoli disidentů a dalších „neužitečných jedlíků“. Ale Židy bylo nutné vyhladit už během války. Jen v případě Židů neměly válečné záležitosti přednost. Německo vedlo dvě války naráz – konvenční válku a válku proti Židům. Tu první prohrálo, tu druhou prakticky málem vyhrálo.

Dejudaizaci holokaustu, jak ji předvedlo prohlášení Bílého domu, označují za měkké popírání holokaustu. Tvrdému popírání – kdy Irving nepokrytě, úmyslně a úporně popíral skutečnosti o holokaustu – jsem čelila v soudní síni.

Měkké popírání používá jinou taktiku, ale má stejný cíl. (Slov tvrdý a měkký používám naschvál, neboť popíračství považují za druh historiografické pornografie.) Nepopírá fakta, ale minimalizuje je a tvrdí, že Židé zneužívají holokaust proto, aby odvedli pozornost od kritiky Izraele. Měkké popírání se také dopouští různých lživých paralel a přirovnání a zahrnuje i rčení typu, že „tak zlé to nebylo“.

Bílý dům předvedl klasické měkké popírání. Holokaust byl odžidovštěn. Je možné, že vše začalo nějakým omylem. Někdo si prostě neuvědomil, oč se jedná. Stejně tak je možné, že to bylo úmyslné. Hlavní poradce Bílého domu Steve Bannon se chlubil, že když vedl *Breitbart*, vytvořil platformu pro alternativní pravici. Richard Spencer, samozvaný vůdce této alternativní pravice, zve na své schůze otevřené popírače holokaustu a jeho stoupenci se zapojují i do přímého popírání. Právě on prý se během Trumpovy kampaně přičinil o to, že některé projevy a inzeráty obsahovaly antisemitskou rétoriku.

Poté, co prohlášení bránila Hicksová, přidal se i ředitel kanceláře Bílého domu Reince Priebus. I ten tvrdil, že k žádnému omylu nedošlo, a prohlásil, že „veškeré utrpení během holokaustu, samozřejmě včetně utrpení všech Židů, bylo nepředstavitelně smutné“.

V předposlední větě prezidentova prohlášení o památce holokaustu slíbil Bílý dům, že zajistí, „aby síly zla již nikdy ne zvítězily nad silami dobra“. Toto prohlášení přitom vyšlo týž den, kdy byl vydán zákaz vstupu uprchlíků. Těžko se pak bránit obavě, že síly zla tentokrát na adrese 1600 Pennsylvania Avenue ve Washingtonu zvítězily.

Přeložila am

Deborah Lipstadvová. Foto archiv.

SONJA BULLATY & JOSEF SUDEK

Osud žačky slavného fotografa a výstava v Galerii Josefa Sudka

Téma přátelství je v odkazu Josefa Sudka přítomno v mnoha podobách, ve fotografiích, dopisech i v řadě osobních vzpomínek. O jeho vztahu k učiteli Karlu Novákovi či druhům z legendárních 20. let se toho již napsalo dost. Méně však o jeho pomoci za druhé světové války třem mladým mužům, kterým umožnil vyhnout se nasazení v Říši. Při tom vzal na sebe velké riziko, neboť mu hrozilo, že by i přes svoje těžké tělesné postižení skončil v soukolí války. Zcela výjimečný vztah však měl k jediné své učnici, mladé Soně Bullatyové, jejíž snímky nyní vystavuje Galerie Josefa Sudka, v pražském Úvoze č. 24.

VÁLEČNÝ OSUD A UČENÍ U JOSEFA SUDEKA

Její předci pocházeli z jižních Čech, ale otec Robert byl už Pražan, vypracoval se na úspěšného a dobře situovaného bankovního úředníka. V roce 1920 se oženil s Markétou Zelenkovou, oba byli židovského vyznání, a 17. října 1923 se jim narodila dcera Soňa. Nástup nacismu zasáhl jako mnohé židovské obyvatele Československa i Soninu rodinu. V druhé polovině 30. let se situace zhoršila natolik, že se Bullatyovi pokusili vystěhovat, ale bylo již pozdě. V důsledku rasové perzekuce v protektorátu Soňa nemohla dokončit gymnázium. Jako „bolestné“ jí otec věnoval fotoaparát. Rodina byla přinucena nastoupit do jednoho z prvních židovských transportů (B, 21. 10. 1941) a byla odvezena do ghettá v polské Lodži. Tam roku 1944 zastihla otce smrt, matčin osud není přesně znám. Soňa byla odtud

poslána do Osvětimi a následně do nacistického koncentračního tábora

S. Bullaty: Josef Sudek o svých 80. narozeninách.

Gross-Rosen v Dolním Slezsku. Na jaře 1945 se jí spolu s další vězeňkyní podařilo utéct z pochodu smrti a dočkat se konce války. V ghettech a nacistic-

Sonja Bullaty a Angelo Lomeo: Bez názvu (ruské tanky), 1968.

kých koncentračních táborech strávila tři a půl roku, z tisícovky lidí v transportu B jich přežilo asi osmdesát. Po návratu do Prahy zjistila, že z celé rodiny zůstala takřka sama. Tím však utrpení neskončilo. Do rodného bytu na

Vinohradech (Italská 36/25) ji noví nájemníci nevpustili ani přes práh. A známí, u kterých si rodina ukryla osobní věci, jí vše zapřeli. Útočiště nakonec našla u kamarádky z koncentračního tábora. Po válce si udělala maturitu, ale jak se dostala na Újezd do ateliéru Josefa Sudka, to už dnes asi nezjistíme. Jisté však je, že se jí Sudek se sestrou Boženou ujali a více než rok u nich byla v učení. V té době se zrodilo přátelství, které přetrvalo další desetiletí.

DO AMERIKY

Soňa se roku 1947 na pozvání vzdálených příbuzných vystěhovala do Spojených států amerických a usadila se v New Yorku. Ve fotografických ateliérech na St. Marks Place se seznámila s Američanem italského původu Angelem Lomeem (narozeným 1921), za něhož se roku 1951 vdala. Ten prožil dětství na Manhattanu v New Yorku, v původně irské čtvrti neprávem nazývané Hell's Kitchen. V New Yorku nejdříve studoval průmyslový design a malbu na School of Industrial Arts, za války byl nasazen v zámoří. Po návratu pracoval jako dřevorubec v Montaně, roku 1946 se vrátil do New Yorku, kde působil jako fotograf právě na St. Marks Place. Soňa a Angelo tvořili nejen manželský pár, ale i dvojčlenný pracovní tým. Věnovali se reprodukování muzejních a galerijních fondů (tam se Soně hodila Sudkova řemeslná průprava), ale postupně i krajinářské fotografii, která se stala jejich hlavní doménou. Následně publikovali fotografie v nejruznějších časopisech

a knihách: *Vermont in All Weathers* (1973), *Circle of Seasons* (1984), *The Little Wild Ponies* (1987) a další. Mnohaleté putování po kontinentu zúročili v knize *America America* (1999), především však pracovali na nejruznějších

místech světa, zejména v Itálii. Soňa Bullatová, nyní už Sonja Bullaty, nikdy nezapomněla na svůj starý domov a milovaného „pana šéfa“. Do Prahy jezdila od počátku 60. let, v roce 1968 s manželem fotograficky zdokumentovali záblesky naděje i následnou tragickou okupaci. Po návratu do New Yorku se zúčastnili výstavy *Eye-witness: Czechoslovakia, 1938–Aug. 1968* v Riverside Museu. Exulant Jan Lukas tam přispěl souborem *Pražský deník 1938–1965*, zachycujícím život za nacistických a komunistických diktatur, Sonja Bullaty, Angelo Lomeo a Hilmar Pabel vystavili zase aktuální fotografie ze znovu okupované Prahy. Kurátorem byl Cornell Capa, dlouholetý ředitel agentury Magnum Photos a zakladatel International Center of Photography.

SUDKOVÍ PŘÍVRŽENCI V USA

Josef Sudek měl ve Spojených státech dva své spřízněnce. První byl předválečný přítel z Umělecké besedy lékař Josef Brumlík, který ho zásoboval gramofonovými deskami, a Sonja mu posílala fotografický materiál. Oba byli pravidelnými adresáty Sudkových fotografií. To, co od 40. let v Čechách dělal Jan Řezáč jako editor a propagátor Sudkova díla, o to se v Americe od konce 60. let snažila Sonja. První tamní samostatná Sudkova výstava se uskutečnila v jejím a Angelově ateliéru, vernisáž byla roku 1971 v den Sudkových 75. narozenin a je doložena panoramatickou montáží fotografií a poznámek návštěvníků, zachycující celou výstavu včetně gratulantů. Mezi přáteli nacházíme mimo jiné Sudkova dávného spolupracovníka z Družstevní práce Ladislava Sutnara, Jana Lukase a další. Výstava byla uspořádána z majetku Sonji, která se později podílela i na přípravě dalších Sudkových výstav, například v Light Gallery v New Yorku. Nejdůležitějším počinem Sonji Bullaty bylo roku 1978 vydání knihy *Sudek* (s úvodem Anny Fárové). Na dlouhou dobu to byla nejkvalitnější

publikace o Sudkovi a dodnes je jedna z nejrespektovanějších.

Sonja s Angelem vystavovali své fotografie například v Metropolitan Museum of Art v New Yorku, Eastman House v Rochesteru, N. Y., v 90. letech také v Praze, v Galerii Svazu českých fotografů, legendární galerii

Sonja Bullaty: *Vzpomínka na Sudka*, Vermont 1976.

FOMA a v Českém centru fotografie. Věrným průvodcem jim byl Zdeněk Kirschner, který hluboký vztah Josefa Sudka s o generaci mladší Sonjou Bullaty popsal slovy: „Nikdy nemlu-

J. Sudek: *Vzpomínka na Sonju a Angela*, 1968–9.

vila se Sudkem o jeho ruce. Oběma stačilo, že spatřili nejhlubší dno lidských hrůz a hranice, kde začíná nicota. Proto byli oba zahleděni do života, a chtěli jej užít a tvořit v něm.“ Sonja Bullaty zemřela v New Yorku 5. října 2000.

JAN MLČOCH, kurátor výstavy

VÝSTAVA

V pražské komorní Galerii Josefa Sudka naleznou zájemci práce, které S. Bullaty vytvořila společně se svým manželem Angelem Lomeem a které prozrazují Sudkovu školu: několik černobílých fotografií ze srpna 1968 (mezi nimi přízrač-

ný snímek fotografovaný z auta, před nímž jedou sovětské tanky), portréty Josefa Sudka (mimo jiné mistr s cylindrem či krásný snímek, který S. Bullaty udělala půl rok před fotografovou smrtí – jedná se prý o jediný, kde je Sudek zachycen před svým úvozkým ateliérem). Jsou tu i barevné snímky: záběr Staronové synagogy či Starého židovského hřbitova a poameričtělé variace na sudkovská okna.

Nechybějí ani dokumenty: snímky J. Sudka a jeho žáčky v pražských

vysočanech, když po válce fotografovali trosky německých letadel, či foto panoramatické montáže fotografií a poznámek návštěvníků na Sudkově výstavě v New Yorku v roce 1971 (viz text J. Mlčocha). Při komentované prohlídce J. Mlčoch zavzpomínal, jak o Sudkově výuce Sonja Bullaty mluvila – byl to prý ryze praktický trénink, při práci se nijak se nezdržovali počítáním expozice, mistr dělal vše od oka. A tak ji prý pak v Americe překvapilo, jak složité tam fotografové k činnosti přistupují... Zaznělo též, s jakou odvahou a noblesou se Sudek za války ujal mladíků, kterým hrozilo totální nasazení – fotografa Jaroslava Kysely a výtvarníku Vladimíry Fuky a Václava Sivka – a kteří u něj pak v poklidu přečkali válku, již tak v podstatě brali jako „léta učednická“.

Na výstavě je zastoupeno i několik snímků Josefa Sudka, jeho fotografické vzpomínky na Sonju a jejího manžela Angela Lomea. Rozsahem nevelká, ale objevná a zajímavá expozice potrvá do 21. května a v Úvoze 24 je přístupna v březnu od úterý do neděle 11–17 hodin, v dubnu a v květnu od úterý do neděle 11–19 hodin.

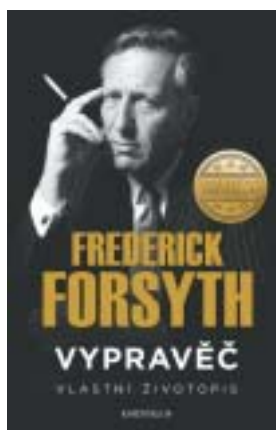
(am)

VYPRAVĚČ VZPOMÍNÁ

Nad knihou novináře a spisovatele Fredericka Forsytha

V loňském roce vydalo nakladatelství Euromedia Group vzpomínky britského autora Fredericka Forsytha. Zatímco český titul zní *Vypřavěč. Vlastní životopis*, charakter díla snad lépe vystihuje originální název *The Outsider. My Life in Intrigue*. Nejedná se totiž o souvislé vzpomínání, ale krátké výseky z pozoruhodného života tohoto novináře a spisovatele, který se roku 1970 proslavil již svým prvním románem *Den pro Šakala*. Svě autorové metodě – domýšlet situace, které nabízel vývoj 20. století s jeho totalitními režimy, válkami, konflikty a politickým napětím, využívat dokonalou znalost prostředí, čerpat z autentických vzpomínek lidí, jejichž osudy ho inspirovaly, a postavit skvěle načasovaný a strhující příběh – zůstal věrný i v dalších knihách (řada z nich se dočkala filmového zpracování): *Spis Odessa*, *Žoldáci*, *Dávlova alternativa*, *Čtvrtý protokol* ad.

A proč se někdo tak uznávaný jako Forsyth pokládá za „outsidera“? Naráží tím jednak na své poměrně osamocené dětství v rodné vesnici v jihovýchodním Kentu, odkud byly kvůli německým náletům evakuovány z bezpečnostních důvodů všechny děti (jen Forsythovi rodiče – na rozdíl od ostatních – svého potomka přivezli domů hned, jakmile na podzim 1940 skončila bitva o Británii), a jednak na to, že si odmala zvykl jednat na vlastní pěst a nepodléhat autoritám. Do 16 let se během prázdninových pobytů v Evropě dokázal naučit francouzsky, německy, dále pochopil v Paříži i ruštinu a absolvoval studium ve španělské Granadě (kde se však více věnoval toreadorskému výcviku). Znechucený drilem na střední škole odmítl možnost stipendia v Oxfordu či Cambridgi a jako nejmladší frekventant nastoupil vojenskou službu v Britském královském letectvu. Hned poté se vrhl na novinářinu, nejprve pro anglický list *Eastern Daily Press* a poté se díky svým jazykovým dovednostem i dobrodružné nатуře dostal jako zpravodaj pro agenturu Reuters do Paříže a pak do východního Berlína. Ve Francii získal nejen skvělou praktickou školu objektivního novinářství

(s povinností ověřovat zprávy z několika nezávislých zdrojů), ale i cenné zkušenosti (mj. se ocitl na místě pokusu o atentát na prezidenta de Gaulla), ve východním Německu poznal atmosféru komunistického režimu. V knize zaznamenává studenou sprchu v podobě služby v BBC (a nemožnosti pravdivého zpravodajství v době války o Biafru) i počátek své spisovatelské dráhy, již tehdy – po výpovědi z BBC – vnímal jako z „nouzectnost“. Stejně jako Forsythovy romány jsou i jeho vzpomínky podány neobyčejně živě a napínavě. Naše čtenáře snad zaujme to, že Forsyth nikdy nepodleh britskému levicovému protizraelství a naopak židovskému státu, bojujícímu proti arabské přesile podporované Rusy, fandil. Z cesty do Izraele na jaře roku

1968 zaznamenal v knize několik vzpomínek. Přetiskujeme dvě z nich. (am)

EJLAT

Ještě v roce 1945 Ejlat, dnes obrovský přístav a letovisko, téměř neexistoval. Přes záliv naproti většímu jordánskému městu Akaba, které v roce 1917 obsadil Lawrence z Arábie, stálo jen pár chatrčí vybavených nábytkem z beden od pomerančů.

První osadníci museli být zatraceně houževnatí. Začali budovat a obdělávat půdu v úplné pustině. Mezi těmi, kteří přišli nejdříve, byli doktor Morris z Manchesteru s manželkou. Ten za války létal u RAF, stal se lékařem a se svou mladou ženou emigroval. Do roku 1968 se zařadili k předním občanům města, avšak žili skromně v domě, který si sami postavili.

Předešlé léto se Izraelci přehnali přes Sinajský poloostrov, když generál Jisrael Tal se svými postaršími britskými tanky zatlačil Násirovy síly až k Suezskému průplavu. Ačkoli se tato třídenní operace odehrávala na severním okraji Sinaje, pod izraelskou kontrolu se dostalo celé trojúhelníkové území a s ním také místní beduíni, jejichž vojenským lékařem byl doktor Morris jmenován. Egyptané, kteří beduíny odjakživa pohrdali, jim nikdy žádného nepřidělili.

Na západě je Sinaj ohraničený Suezským průplavem, který ústí do Rudého moře, na východě Ejlatským (Akabským) zálivem, jenž je součástí téhož moře, a na severu Středozemním mořem, takže jde prakticky o ostrov. A beduíni zřídka kdy překračují vodu.

Ze své pouštní divočiny beduíni sledovali, jak armády Římanů, Féničanů, Řeků a muslimů procházejí z různých směrů jejich územím s dobovačnými záměry či na ústupu. Později přišli křižáci, Napoleonovy legie, Allenbyho britští pěšáci a Izraelci.

Beduíni celá staletí jen přihlíželi. Přesuny a boje se odehrávaly podél severního okraje, u Středozemního moře. Vnitrozemí zůstávalo jejich. Vyznávali stále stejnou politiku: stáhnout se do písčité a kamenité pouště, nezasahovat, k nikomu se nepřidávat, dívat se a přežít. Po červenci 1967 byli Izraelci prvním národem, který se k nim choval slušně.

Ženísté vybudovali vodovod z Ejlatu přes Ariš až do Suez. V tříkilometrových rozestupech jej opatřili kohoutky a koryty. A voda byla zdarma, v zemi, kde znamená život. Beduíni zprvu předpokládali, že to musí být past, ale kohoutky nikdo nehlídal, a tak začali přicházet v noci i s velbloudy, aby se napili a naplnili měchy z kozí kůže. Následoval první kontakt s arabsky hovořícími důstojníky. Ti nabídli léky na řadu chorob a infekcí. Pak se na scéně objevil doktor Morris. Ve vybraných oázách založil lékařské ordinace a zvolna se začali objevovat pacienti.

Velkou část tvořily ženy a jejich potíže byly hlavně gynekologické. Nepřipadalo v úvahu, aby vyšetřoval beduíny, nikoli proto, že byl Žid, ale kvůli tomu, že byl muž. Do stanů tedy vcházela armádní zdravotní sestra, křičela na něj, co zjistila, a on volal dovnitř, jak bude probíhat léčba.

Pacienti platili protislužbou. Člověk nikdy nespátrá beduíny, pokud mu to sami neumožní, zato oni vidí všechno. Kdykoli se na sinajském pobřeží vylodilo egyptské komando, zprávu o tom dostala nejbližší izraelská hlídka. Egyptané pak byli obklíčeni, odzbrojeni a posláni zpět, avšak na zabíjení nikdy nedošlo. Byla to téměř formalita.

Přes doktora Morrisa jsem získal povolení doprovázet ve velitelském voze skupinu izraelských vojáků na dvoudenní cestě po Sinaji. Jeli jsme divokou a bezútesnou krajinou plnou balvanů velkých jako fotbalové míče, které by většinou aut zničily pérování, protínanou pásy nejemného písku, ale roz-

páleného šterku. Ve dvou oázách jsme si dali kávu s beduíny, zatímco jejich ženy se krčily z dohledu ve stanech z velbloudí kůže.

Dnes poloostrov vypadá jinak. Na východním pobřeží vyrostla řada potápěčských letovisek od Taby po Ras Mohamed. Turisté mohou v samém středu pouště navštívit starobylý klášter svatě Kateřiny vyznačující místo, kde prý Mojžíš obdržel desky s Desaterem. V době kolem roku 1968 se však mniší celá léta nesetkali s nikým zvenčí.

Po návratu do Ejlatu jsem zašel do plážového baru Rafiho Nelsona a dopřál si ochlazení v zálivu a studené pivo. Mezi hosty byl Jicchak „Ike“ Ahronowitz, který mluvil bezchybnou angličtinou, protože studoval v Americe. Kromě toho býval kapitánem Exodu, uprchlické lodi, kterou Britské královské námořnictvo vrátilo v roce 1947 od palestinského pobřeží. Pořád mu bylo jen kolem pětadvaceti.

Prostranství u Západní zdi týden po vítězství v šestidenní válce. Foto archiv.

Já jsem si na rok 1947 nepamatoval, ale věděl jsem, že šlo o značně vypjatý incident, podle něhož napsal Leon Uris výrazně protibritský román, a viděl jsem film, který byl natočen v roce 1960. Zeptal jsem se ho, jestli sdílí pocity pana Urise. Zamyslel se nad tím. „Víte, důstojníci vašeho námořnictva plnili rozkazy. A byly to pitomé rozkazy.“ Usmál se a zvedl pivo v žertovném přípitku. „Takže jste byli pitomci, ale aspoň slušní pitomci.“

Za pár dní jsem se rozloučil s Morrisovými a odjel autobusem na sever do Jeruzaléma.

JERUZALÉM

Nevěřím, že někdo může navštívit poprvé Jeruzalém a nebyt uchvácen oním labirintem starověkých ulic a chrámů, které uctívají tři nejvýznamnější světová náboženství. Po odchodu Britů a nejednoznačném výsledku války za nezávislost v roce 1948 zůstalo Staré Město na východě Jeruzaléma

uzavřené pro Židy, ale ne pro muslimy a křesťany. Nyní bylo otevřené pro všechny. Vžil jsem se do role turisty, bydlel ve skromném penzionu a toulal se uličkami, kudy přede mnou kráčelo padesát generací věřících a válečníků, po Via Dolorosa na vrch Golgota, od Skalního domu po mešitu al-Aksá, kolem Zdi nářků a pozůstatků Šalomounova chrámu zničeného Římany. Zíral jsem s otevřenými ústy. Po třech dnech jsem byl pozván na čaj do hotelu Král David. Už jsem o něm slyšel. Kdysi býval sídlem vlády Britského mandátu Palestina i velení armády a stal se jednou z moderních pamětihodností města. Navzdory opravám ale byly stále patrné šrámy po bombovém útoku z roku 1946. Před návštěvou jsem si přečetl to nejpodstatnější.

Dvaadvacátého července 1946 agenti ultrasionistické organizace Irgun obešli nevalná bezpečnostní opatření a přijeli do podzemních skladovacích a zásobovacích prostor s dodávkou. Z té vyložili 350 kilogramů trhaviny v konvicích na mléko a rozmístili je po sklepech a nočním klubu. Při výbuchu zahynulo jednadvaadesát lidí, hlavně civilistů, a šestáctýřicet bylo zraněno. Pokud mělo být terčem velení armády, pak atentátníci umístili nálože na opačnou stranu, což vedlo k civilním obětem.

Zemřelo osmadvacet Britů včetně třinácti vojáků, ale početně převážilo jednačtyřicet Arabů a sedmnáct palestinských Židů. O události se zmiňují kvůli něčemu, co se mi přihodilo později téhož týdne.

Mnoho let se vedly spory o tom, zda bylo učiněno telefonické varování, a pokud ano, jestli mu byla věnována pozornost. Atentát odsoudili David Ben Gurion i organizace Hagana, kteří si přáli ukončení britského mandátu a nezávislost. Podle jejich názoru Britové stejně odejdou, jakmile nově vzniklá Organizace spojených národů v New Yorku dospěje k rozhodnutí.

Ve Sde Boker, svém pouštním útočišti, mi pan Ben Gurion vyprávěl, že opravdový boj nastal teprve po vyhlášení nezávislosti, když Arabové zaútočili na mladý izraelský stát a chtěli jej zničit. Nadace Mosad le-alija Bet, která zajišťovala židovské přistěhovalectví ze zahraničí, a Hagana na území mandátu se snažily propašovat do země bo-

jovníky i zbraně, přičemž Britové si mohli vybrat, zda přimhouří oči, či nikoli. Atentát na hotel Král David, který narušil vzájemné vztahy, byl proto umírněnějšími Židy pokládán za zcela kontraproduktivní.

Pil jsem s přáteli čaj na horní terase, když mi oznámili, že mě někomu představí. Stanul jsem proti muži s černou páskou přes oko, jímž byl generál Moše Dajan, ministr obrany a tvůrce izraelské taktiky pro šestidenní válku. Hovořili jsme půl hodiny. Vždycky jsem předpokládal, že ho o oko připravila kulka, ale vysvětlil mi, jak se to stalo. Před druhou světovou válkou byl na hlídce s britským sionistou Ordem Wingatem, který v této části světa zavedl a vyučoval principy partyzánské války.

Wingate byl zvláštní muž, křesťan s encyklopedickou znalostí Starého zákona a přesvědčením, že Svatou zemi dal Židům sám Bůh. Proto vyznával sionismus. Jeho dovednosti v partyzánské válce byly takové, že ho Churchill později povolal ze Středního východu a poslal velet chinditům za japonskými liniemi v Barmě.

Na hlídce Moše Dajan pozoroval dalekohledem arabské pozice, když vtom objektiv na opačné straně zasáhla zbloudilá kulka. Byl to tedy okulár, co vniklo do očního důlku a způsobilo slepotu.

Známi mi domluvili ještě jeden rozhovor. Chtěl jsem mluvit s Ezerem Weizmanem, zakladatelem izraelského letectva a další uctívanou postavou poté, co se významemalo za války v roce 1967. Mezitím působil jako ministr dopravy a já jsem za ním druhého dne podle dohody přišel na ministerstvo. Dostavil se pozdě a úplně na naši schůzku zapomněl. Mohl se mnou mluvit jedině cestou do Tel Avivu, avšak neměl v úmyslu jet autem. Chtěl letět a letiště se nacházelo jen pár minut daleko.

„Nevadí vám létání?“ zeptal se. Věděl jsem, že za druhé světové války pilotoval v Egyptě hurricany britského letectva, a tak jsem se zmínil, že mám také křídlatý odznak RAF. Zadíval se na mě a pak se usmál. „Výborně, můžete mi dělat druhého pilota,“ řekl a vyštěkl pokyn řidiči. Jeho ministerský asistent vypadal zděšeně.

Předpokládal jsem, že poletíme několika kamistným štábním strojem, ale on si vybral malý hornoplošník izraelské výroby, který však připomínal cessnu nebo piper. Připoutali jsme se, Weizman prošel předstartovní úkony a vzletli jsme. Téměř okamžitě se nás zmocnilo stoupající proudění teplého vzduchu z Judské pouště a letoun začal poskakovat a točit se.

(pokračování na str. 18)

BULHARSKÁ RAPSODIE

O novém bulharsko-izraelském filmu

V předvečer 27. ledna, Dne památky obětí holokaustu, uvedlo pražské Kino Pilotů v české premiéře film *Bulharská rapsodie*, který byl roku 2015 jedním z kandidátů na Oscara za nejlepší cizojazyčný film. Místo nemocného režiséra Ivana Ničeva (1940), absolventa Filmové akademie v Lodži a Wajdova žáka, se slavnostního večera pod patronací velvyslanectví států Bulharsko a Izrael, v jejichž koprodukcii film vznikl, účastnila mladá bulharská herečka Eliza Tokevová.

Bulharská rapsodie následuje po Ničevových filmech *Po konci světa* (1999) a *Cesta do Jeruzaléma* (2003) a je třetím dílem válečné trilogie, která podle jeho vlastních slov vznikla v době, kdy nám neúprosně dobíhá čas, kdy ještě můžeme zdokumentovat příběhy přežití a života z holokaustu.

NA ZÁKLADĚ SKUTEČNOSTI

Děj *Bulharské rapsodie* je zasazen do roku 1943, kdy je Bulharsko na straně nacistického Německa, na Sofii

dopadají spojenecké bomby a Němci stále úporněji naléhají na tamní oficiální místa, aby deportovala své židovské občany. Bulharská vláda byla ovšem mezi spojenci Německa výjimečná v tom, že masové deportaci svých Židů zabránila, a tím před jistou smrtí zachránila asi 48 000 lidí. A třebaže byli nejrůznějšími způsoby perzekvováni, povětšinou jim bylo dovoleno žít – což je část historie, na kterou jsou Bulhaři po půl tisíciletí tureckého útlaku náležitě pyšní.

Nicméně deportaci Židů z okolních území tzv. Velkého Bulharska (kupř. Makedonie) už zabránit nedokázali, a přes území Bulharska tak projížděly vlaky odvázející odtud do Polska celkem 11 343 Židů – z nichž koncentrační tábory přežilo jen několik desítek.

Film vznikl na základě skutečných osudů: režisér spolu s izraelským producentem Nissim Livim pořídil v Tel Avivu bezmála deset rozhovorů s Izraelci, jejichž rodiny pocházely z Bulharska, a v Bulharsku se narodil i pan Livi, jehož rodiče emigrovali do Palestiny, když mu byly tři měsíce. Postavu Mazal, kterou ztvárnila

výše zmíněná Eliza Tokevová, částečně inspirovala Liviovi matka. Eliziny filmovým otcem je jeden z největších izraelských herců Moni Mušonov a do děje se promítá i osud jeho dědečka. Ten za války v Bulharsku zůstal, ale svou dceru vybavil penězi, aby mohla uprchnout.

BEZ JEDINÉHO VÝSTRĚLU

Ústředním tématem celého filmu jsou pošestilosti mládí a dospívání skupinky židovských teenagerů.

Mazal se vdává, ale napětí stoupá... Foto z filmu.

Hlavní hrdina Moni žije s otcem, babičkou a starší sestrou Mazal v Sofii, odkud se vypraví na krátký výlet do řecké Kavaly, idyllického přímořského města, kde se poprvé vážně zamiluje do odvážné a volnomyšlenkářské dcerky rodinných přátel jménem Shely. Jeho nejlepší kamarád je „gój“ (ale nikoli antisemita) Žožo, s nímž poslouchá americký jazz, líbá herečky na plakátech a cituje hlášky Clarka Gablea a Humphreyho Bogarta.

Plachého Moniho s uměleckými sklony jeho křesťanský kamarád školí, jak na to se ženami – ale Moni je pomalý žák. A když jeho nic netušící láska Shely přijede na svatbu jeho těhotné sestry Mazal do Sofie, vznikne mezi ní, Monim a Žožem nezvyklý milostný trojúhelník – s tím, že na Moniho bedrech nakonec spočine tíha neopětovaného milostného citu, což je podle režiséra Ničeva typické bulharské téma. Shely totiž po svém návratu do Kavaly píše Žožovi jeden dopis za druhým, on je však naprosto ignoruje – a odpovídá na ně bez jeho vědomí zamilovaný Moni s tím, že je samozřejmě podepisuje jako Žožo.

Holokaust se tak nikdy neocitne ve středu dění, i když na rovině jednotlivců (viz Žožův otec, který osobně napomáhá transportům Židů právě z Kavaly) se ukazuje, jak se z netečnosti může stát i zrada – a jak i tzv. normální člověk s normálními problémy dokáže morálně naprosto selhat. Vše se tedy odehrává na pozadí širšího se nacismu, a třebaže nepadne jediný výstřel, kameraman Addie Reiss v předtuše tragédie postupně temní tón.

POUČÍ, ZAUJME I DOJME

Tvůrcům se díky pomalému tempu filmu výborně podařilo zachytit ztracený svět bulharských Židů včetně hudby, jídla a jazyka ladino (většina jich původně přišla ze Španělska). Postavy jsou přitom zachyceny v běžných situacích rodinných šarvátek a při oslavách důležitých milníků (Mazalina židovská svatba), a Židé i jejich sousedé jsou vykresleni převážně jako zajímaví, odvážní a soudržní lidé: například ve scéně, v níž vláda hodlá Židům zkonfiskovat rádia, a oni, než aby je poslušně odevzdali, je raději rozbijí, nebo výjev, kdy se „gójští“ sousedé solidárně dostaví se žlutými hvězdami na kloppě (a ty

jejich jsou navíc mnohem větší).

Důrazem na kladné nežidovské postavy se tak *Bulharská rapsodie* blíží *Schindlerově seznamu*, zatímco zvolna a posléze až nesnesitelně vzrůstajícím napětím by se dala spíš přirovnat k *Obchodu na korze*. Ve filmu však nikdo nepřijde o život, i když divák samozřejmě pochopí, jaký osud Shely s rodinou v Polsku čeká – a záměrně strohé, věcné informace mu pak dodají závěrečné titulky.

Pro bulharské diváky především starší generace byla ovšem kromě nezbytné heroizace minulosti ohromným lákadlem i populární herečka Taťana Lolovová ztělesňující matriarchální židovskou *bubbe* a pro izraelské obecenstvo již řečený Mušonov, který se proslavil i v Hollywoodu, zatímco na přehlídkách v Turecku, Šanghaji, Torontu či Pittsburghu diváky nejvíce uchvátily výkony mladičkových neprofesionálních herců a jejich podání dětských vztahů a her. Suma sumárum jde tedy o film pro široké diváctvo v tom dobrém slova smyslu: poučí, zaujme i dojme zároveň.

HANA ULMANOVÁ

MLADÝ DEVADESÁTNÍK

Celovečerní dokument o rabínovi Willim Wolffovi

V dubnu 2016 byl na berlínském filmovém festivalu uveden dokumentární film *Rabbi Wolff* režisérky Britty Wauerové, která tutéž osobnost představila již v roce 2008 celovečerním dokumentárním snímkem *Im Himmel, unter der Erde* (V nebi, pod zemí) o krásném židovském hřbitově ve čtvrti Weißensee v Berlíně, jenž zázračným způsobem přečkal válku i poválečný vývoj (obec Weißensee patřila k východnímu Berlínu). Pro svůj dokument tehdy hledala režisérka vypravěče, který měl osvětlit rozdíl mezi křesťanským a židovským smutečním rituálem a také představu o tom, co židovství očekává od stavu po smrti. Živý, věcný a vtipný způsob, jakým rabi Wolff o hřbitově (který pamatoval ještě z dětství) i o záležitosti mluvil, získalo filmu nesmírnou popularitu, což by člověk od dokumentu o hřbitově opravdu nečekal. Autorka se proto snadno rozhodla věnovat Williamu Wolffovi i nadále: celý rok ho provázela na cestách, při vykonávání funkce rabína i kantora v Německu i při jeho soukromých akcích v Anglii a zrodil se další celovečerní dokument.

Z PARLAMENTU NA RABÍNA

Willi (tedy William) Wolff se narodil v únoru 1927 v Berlíně. Rodina se třemi malými dětmi a bez jakýchkoli protekcí či známostí odešla velmi brzy po nástupu Hitlera, už v březnu 1933, do Amsterdamu a o šest let později do Londýna. Wolff vystudoval v Londýně žurnalistiku a ve svém oboru se prosadil, přispíval do předních britských novin. Po tři desetiletí působil jako zpravodaj o dění v britském parlamentu, účastnil se různých mezinárodních novinářských diskusí (mj. v pořadu *Internationales Frühshoppen* v německé televizi), v 70. letech vyprovázel britského ministra zahraničí při cestě do Číny a Sovětského svazu. Jenže: Když mu bylo třiapadesát, šokoval své okolí (a především svou matku) – oznámil, že pověsí novinařinu na hřebík a půjde studovat na rabína.

Jeho rozhodnutí však nebylo ani náhlé, ani náhodné: vyrůstal v ortodoxní rodině a rabínem si přál být už jako dítě; jenže rodina žijící v exilu neměla prostě prostředky k tomu, aby ho podporovala na rabinském semináři. Wolff vybral veškerý obnos ze své životní pojistky a dal se do nového studia na Leo Baeck

College. Od roku 1984, kdy absolvoval, byl postupně liberálním rabínem v komunitách West London Synagogue, v Newcastleu, v Milton Keynes, v Readingu, v Brightonu a ve Wimbledonu.

V roce 2002, když mu bylo 75 let, převzal úřad zemského rabína Meklenburska-Předního Pomořanska a tuto funkci vykonával až do roku 2015, židovským obcím ve Schwerinu, Rostocku a Wismaru byl zároveň rabínem i kantorem. Když skončil, nebylo to kvůli „stáří“, ale proto, že pro prakticky čistě „ruské“ obce už dorostla generace rabínů z vlastních řad.

NĚCO NOVÉHO

Pro Německo znamená tento film něco nového. Dosud se z valné části německé filmy týkající se Židů zabývaly spíše obětmi nacismu a holokaustu, který před-

Rabi Wolff doma, záběr z dokumentu. © Uli Holz, Britzka Film.

válečnou komunitu téměř vyhladil. K německým Židům, kteří přežili koncentrační tábory, se přidali běženci, tzv. displaced persons (DP), lidé většinou z Polska, kteří prošli holokaustem a nechtěli se vrátit tam, kde po válce pogromy pokračovaly. Z těchto obou skupin se v prvních poválečných letech mnozí vystěhovali do USA a do Izraele. Obnova židovského života v obcích nebyla snadná. Od roku 1991 přicházeli tzv. kontingentní běženci, Židé ze států bývalého Sovětského svazu. Život mnoha nových židovských obcí v Německu (celkem jich funguje 110) je tedy velice specifický, odehrávají se více méně

v ruském jazyce a s lidmi, kteří se toho povětšinou v dětství a mládí v Sovětském svazu o židovských dějinách ani o náboženských zvycích příliš nedozvěděli.

MLADÝ DEVADESÁTILETÝ

Rabi Wolff je ten nejzvláštnější rabín pod sluncem. Ač z ortodoxní rodiny, rozhodl se pro liberální větev judaismu. Nemá plnovous a nedodržuje košer stravu. O Vánocích provází své přátele do katedrály svatého Jiří ve Windsoru, každý rok si zajede na proslulé dostihy do Ascotu, kde sází (vesměs neúspěšně) malé částky. Cestuje po Evropě s dvěma igelitovými taškami místo kufru, rok co rok tráví dva týdny v lázních, kde drží přísný půst. Ovládá jogínské cviky jako dvacetiletý. Kvůli svým svěřencům v Meklenbursku se naučil rusky. Čte desítky různých novin, jeho domek, ve kterém sám hospodaří, je knihami a novinami přímo vystlán. A hlavně: vyzařuje z něj radost a energie, ale také moudrost a humor. „Když mě něco přesta-

ne bavit, postarám se o to, abych si našel něco, co mi přináší radost,“ říká mimo jiné ve filmu. A není proč mu nevěřit. Jeden divák prohlásil, že „kvůli někomu takovému by dokázal i konvertovat“.

Ukázky z obou dokumentů lze zhlédnout (v německém originále s anglickými titulky) na YouTube a na www.rabbi-wolff.com. Snad by bylo možné film nějak zpřístupnit i českým zájemcům (např. v rámci projekcí ve vzdělávacím centru ŽMP?). Dokument o pozoruhodném muži, kterému bylo teď v únoru 90 let, za pozornost určitě stojí.

VĚRA TRNKOVÁ

DRUHÝ NEJSTARŠÍ V PRAZE

O rekonstrukci na starém židovském hřbitově na Žižkově

Starý židovský hřbitov na Žižkově je po Starém židovském hřbitově v Josefově nejvýznamnějším a nejstarším dochovaným pražským židovským hřbitovem. I z tohoto důvodu patří právem mezi nejvýznamnější umělecko-historické památky nejenom městské části Prahy 3, ale i celého hlavního města. Původně morové pohřebiště z roku 1680 se nako-

nec stalo místem posledního odpočinku 38 000 pražských židovských obyvatel. Jeho provoz byl ukončen až v roce 1890, kdy se pohřby přesunuly na nově zřízený židovský hřbitov na Olšanech. Málo-

kdo ze současných návštěvníků však ví, že se původní pozemek hřbitova rozkládal na mnohem větší rozloze, než je dnes přístupná a otevřená část s náhrobky. Na počátku 60. let byl z větší části zrušen a přeměněn v park, dnešní Mahlerovy sady. Ve druhé polovině 80. let 20. století byl hřbitov v souvislosti s výstavbou Žižkovského vysílače komunistickým režimem zdevastován, velká část hřbitova byla vybagrována, další náhrobky byly povaleny a rozbity a zbytek hřbitova byl zasypán a přeměněn v park (viz *Rch* 11/2013).

Zachovanou část židovského hřbitova ve Fibichově ulici, která je památkově chráněna, převzalo v roce 1999 do své správy Židovské muzeum v Praze, které ho po nezbytných stavebních úpravách a základních restaurátorských pracích v září 2001 zpřístupnilo veřejnosti. Samotné restaurování náhrobních kamenů však pokračovalo i nadále, takže do

konce roku 2013 se podařilo restaurovat 164 náhrobky a 4 tumby za celkových nákladů 4 miliony Kč. Židovské muzeum v Praze na své náklady také nechalo postavit novou zeď oddělující hřbitov od stávajícího parku a také zde vybudovalo vřátnici s potřebným zázemím pro správce hřbitova.

Na základě dohody mezi Židovskou obcí v Praze a Židovským muzeem přešel tento hřbitov v lednu 2014 do správy Židovské obce, respektive Správy budov a hřbitovů společnosti Matana, a. s., která nadále pokračuje v péči o tuto významnou památku. Nejedná se jen o udržovací a restaurátorské práce (údržba zeleně a statické zajišťování pomníků). Ještě

v roce 2014 byly pro návštěvníky hřbitova připraveny informační materiály, ve kterých jsou společně s přehledem významných hrobů uvedena i základní historická fakta o tomto pohřebišti. Ve stejném roce byly u významných hrobů instalovány informační tabulky.

V roce 2015 započala rekonstrukce ojedinělé památky, která se na ploše hřbitova nachází: klasicistní Zappertovy studny, která pochází z roku 1792. Náročná rekonstrukce, která vrátila studni původní funkci i ráz, skončila v říjnu loňského roku.

Starý židovský hřbitov na Žižkově je přístupný zdarma, v březnu a v zimním období každý den s výjimkou sobot a židovských svátků od 9 do 16 hodin, od dubna do října od 9.00 do 17.00. V pátky se hřbitov zavírá celoročně již ve 14.00.

Text a foto PAVEL VESELÝ

VYPRAVĚČ VZPOMÍNÁ

(dokončení ze str. 15)

Rozhovor se uskutečnil přes obličejové masky za řevu motoru. Weizman dosáhl patnácti set metrů a zamířil ke Sde Dov, vojenskému letišti u Tel Avivu. Zeptal jsem se ho na založení nyní mocných izraelských vzdušných sil.

Vyprávěl, že když se v roce 1947 schylovalo k vyhlášení nezávislosti, dostal za úkol najít a koupit nějaká použitelná stíhací letadla. Mosad le-alija Bet jich několik objevil v Jugoslávii, kde po osvobození od německé okupace vládl bývalý partyzán maršál Tito. Tito byl komunista, ale na tom nezáleželo. Potřeboval zahraniční měnu a Hagana byla protiimperialistická. Uzavřeli obchod. Čtyři letadla, která zůstala po Němcích, byla stále v původních bednách od výrobce. Izraelský tým se vydal na sever, aby je smontoval. Později dorazil Weizman se třemi dalšími piloty. Čtyři mladí Židé ironií osudu usedli do kokpitů čtyř stíhaček Messerschmitt Bf 109 s nacistickými výsostnými znaky.

Zamířili na jih, tajně dotankovali v Turcku a nad Tel Avivem se objevili v den, kdy země získala nezávislost a byla napadena Araby. Přiletěli prakticky na výpary z nádrží a dozvěděli se, že se na sever přes Aškelon blíží letka egyptských stíhaček. Nebyl čas přistát a doplnit palivo. Pokračovali na jih a zjistili, že proti sobě mají hurricany britské výroby ve službách krále Farúka. Do prvního leteckého souboje nad Izraelem tedy zasáhli Egypťané v hurricanech a Židé v messerschmittech.

Ezer Weizman celou dobu živě gestikuloval, ale nyní zvedl obě ruce z řídicí páky, roztáhl prsty a předváděl, jak s Bennym Katzem z Jižní Afriky na křídle vedl útok. Jednoplošník se okamžitě převrátil a Judská poušť se přesunula do horní části čelního skla. Zřejmě mu to nevadilo. Když jsme začali hlavou dolů klesat, napadlo mě, že by bylo rozumnější odložit blok a tužku a chopit se kniplu. Srovnal jsem letadlo, obrátil ho k pobřeží a navrhl Weizmanovi, aby se zase ujal řízení. On však pouze pokrčil rameny, dál mával rukama a popisoval, jak rozehnali hurricany, které se vrátily do Egypta, a dosedli pak na travnatou dráhu na místě dnešního Ben Gurionova letiště.

Řízení převzal až před přistáním, na zemi vypnul motor, vyskočil ven, vesele mi zamával a odjel v ministerském autě. Pozemní personál mi dovolil prohlédnout si jeho osobní černý spitfire, nádherné letadlo, a pak jsem od hlavní brány letecké základny odjel autobusem do centra Tel Avivu.

Přeložil Michal Prokop.

Jeden z opravených náhrobků.

Rekonstruovaná Zappertova studna.

ABYCHOM MOHLI NORMÁLNĚ ŽÍT

Několik otázek pro zpěvačku Achinoam Nini

Šestého února vystoupila před vyprodaným hledištěm brněnského Janáčkova divadla nejznámější izraelská zpěvačka současnosti ACHINOAM NINI (uměleckým jménem NOA). Narodila se roku 1969 v Tel Avivu v rodině, která do Izraele přišla z Jemenu. Zpívá nejen anglicky a hebrejsky, ale také arabsky, francouzsky, italsky, španělsky, hindsky, thajsky a jemenským nářečím hebrejštiny. Od dvou do sedmnácti let však Noa žila v New Yorku, kde ji ovlivnil jak jazz a blues, tak američtí písničkáři šedesátých let. Spolupracuje např. s rockerem Stingem, ale představila se také za doprovodu významných filharmonických orchestrů. České publikum si ji může pamatovat z hudebního festivalu Colours of Ostrava (viz Rch 8/2008), samostatně u nás teď – a s velkým úspěchem – koncertovala poprvé.

Vaše písně čerpají z nejrůznějších zdrojů, od jemenských nápěvů, po klasiku a americké písničkáře. V Izraeli to není výjimečné, ale přece jen to je zajímavá směs.

Přejala jsem do repertoáru i několik jemenských písní. Nejsou to ale písně, které zpívali jemensští Židé, protože ty

se nejčastěji opíraly o posvátné texty, ale ty, které zpívaly ženy. Jejich písně se podobají jemenské muslimské tradici, protože ženy obou kultur byly většinou negramotné a zpívaly hlavně o svých trablech – a byly to logicky hodně smutné písně.

Jinak mám moc ráda hlavně Paula Simona a Leonarda Cohena – úplně první koncert, na kterém jsem jako dvanáctiletá holka byla, byl Cohenův koncert v Carnegie Hall.

Je o vás známo, že spolupracujete s arabskými umělci.

Ano, s arabskými zpěváky z celého světa jsem hodně pracovala i dřív, přestože se toho v průběhu let docela dost změnilo. Začínala jsem kdysi s Khaledem z Alžírsko, velkou hvězdou v celém arabském světě, a pořád ještě hraju třeba s Nabilem Salamehem, což je Palestinec narozený v Libano-

nu, teď žije v Itálii. Jde to ale stále obtížněji hlavně proto, že v dnešní společnosti narostly polarizace a antagonismy a spousta lidí se prostě bojí. Na arabské straně se někdy strachují doslova o život, protože existují organizace, které jim vyhrožují smrtí, a hudebníci se spolupráce s izraelskými umělci raději předem vzdají. A na izraelské straně se lidé zase nechťejí do ničeho politického zaplést, protože by to mohlo negativně ovlivnit jejich kariéru. Já mám v Izraeli problém s prací, podle níž stojím podporou práv Palestinců, mírového řešení a dvou států extrémně nalevo, zatímco v Evropě mám problém s levicí už proto, že jsem Izraelka – a jako takovou mě bojkotuje.

Jak tedy vidíte současnou situaci v Izraeli?

Achinoam Nini – Noa. Foto archiv.

neoplyvá mírovou atmosférou. Stačí se podívat na Sýrii nebo na tzv. arabské jaro nebo na konflikt mezi šiíty a sunnity, který je co do rozměru o mnoho větší než ten náš. A to určitě v očích naší vlády není žádné povzbuzení, i když já se to ve chvílích optimismu pokouším vidět přesně naopak: a sice že bychom měli být první, kdo by vyřešili svůj lokální problém, což by mohlo mít pozitivní dopad na celý region. A také se mi občas zdá, že aktuálně má zájem řešit napjatou situaci více stran: panuje tu větší otevřenost umírněných států, jako Jordánsko nebo Libanon, a zanedbatelná není ani saúdskoarabská nebo egyptská iniciativa. Upřímně proto věřím, že se nám brzy změní vláda, protože Netanjahu se ve svém úřadě drží už hodně dlouho, a doufám, že ji povede někdo z politického středu, abychom mohli v Izraeli normálně žít.

HANA ULMANOVÁ

JMENUJI SE RADEK BANGA

Jmenuji se Radek Banga a jsem romský hudebník. Můj děda Ernest Haluška byl společně se svými třemi bratry v odboji. Ernest a dva ostatní jako partyzáni a ten poslední v armádě. Děda to přežil jako jediný. Koncentrační tábor změnil celý jeho život i život naší rodiny. Víte, když posloucháte ty hrůzy z druhé světové války a navíc máte v rodině někoho, kdo to zažil na vlastní kůži, tak už z úcty k těm lidem nedokážete přihlížet jakýmkoliv projevům nenávisti a xenofobie.

Měl jsem štěstí, že v rodině mé manželky Veroniky mě přijali, aniž by jim vadilo, že jsem jiný, že jsem Rom. Můj etnický původ nikdo neřešil. Zajímalo je, jaký jsem člověk. Snad to bylo i tím, že děda z téhle běžné české rodiny, člen Sokola, prožil téměř celou válku v německých věznicích a koncentračním táboře Terezín. A vždycky svým dětem zdůrazňoval, že to není o národech, ale o lidech. Setkal se se statečnými Čechy, i s Čechy, kteří zradili. Ze strachu poslali své kamarády na smrt. Vyprávěl o zrůdných Němcích, i o Němcích, kteří českým vězňům pomáhali, přestože tím riskovali vlastní život.

A tak se někdy zamýšlím nad tím, proč ve 21. století stále existují lidé, kteří jsou schopni vás nenávidět jen pro barvu vaší pleti či proto, že jste Žid, muslim nebo homosexuál. Cožpak 2. světová válka nebyla dost světová? Připadá snad někomu, že to, co se tehdy stalo, nebylo dost zrůdné na to, abychom si to už navždy zapamatovali? Bylo těch obětí války snad málo? Vždyť těch rodin, co zažily válku na vlastní kůži, bylo tolik. Můžete jít od jedné vesnice k druhé a v každé bude nějaký pomník a leckdy ještě i pamětník. (...)

Jsem přesvědčený, že my lidé 21. století máme na víc než se vzájemně nenávidět. Tento svět nikdy nebyl jen černý a bílý. To, co nás již tisíce let navzájem obohacuje, je odlišnost, nikoliv stejnost. Navzájem se tolerovat a hledat to dobré, čím si můžeme vzájemně prospět. To je jediná logická cesta, jak udržet svět bez války. Všichni totiž víme, kam to může zajít, když si zvolíme netoleranci, fundamentalismus či nacionalismus. Nenávist není možné ovládnout. Není možné ji ničím uspokojit. Historie nám to už mnohokrát ukázala. Proto je velmi důležité historii nezapomínat, abychom si ji nemuseli zopakovat.

(Část projevu, který Radek Banga pronesl v Senátu 27. ledna 2017.)

IRÁN A ŽIDIA

Ester, Mordechaj, Rúhání a Židia s iránskym pasom

K najstarším a kultúrne najvýznamnejším mestám Iránu patrí polmilionový Hamadan ležiaci v rovnomennej provincii na úpätí pohoria Zagros približne 450 kilometrov juhozápadne od Teheránu. Vznik mesta sa datuje dvetisíc rokov pred počiatkom občianskeho kalendára. Jeden z historických názvov mesta znie Ekbatana, známa ako hlavné mesto Medskej ríše. Súčasný názov je pravdepodobne arménskeho pôvodu. Celá oblasť, aj mesto je etnicky nehomogénna, okrem obyvateľov perzského pôvodu v nej žijú aj Arméni, Kurdovia a (pre mnohých prekvapujúco) tiež malý počet Židov. Sú súčasťou alebo posledným zvyškom jednej z najstarších, kontinuálne jestvujúcich

židovských komunít na svete. Z ich histórie najlepšie poznáme príbeh Ester a Mordechaja previazaný s oslavou sviatku Purim. Perzskí židia sa hlásia k tradícii, podľa ktorej je miestom posledného odpočinku kráľovny Ester a jej strýka Mordechaja synagóga v meste Hamadan. Táto tradícia je však lokálna a nemá žiadnu oporu v rozsiahlej židovskej náboženskej spisbe, nie je o nej zmienka ani v Babylonskom, ani v Jeruzalemskom talmude. Za najstarší židovský zdroj spomínajúci hroby Ester a Mordechaja v Hamadane sú považované denníky Benjamína z Tudely, ktorý navštívil Hamadan roku 1167. Podľa jeho zápiskov žilo v Hamadane 50 tisíc Židov.

Priamo v Hamadane sa dnes k židovstvu hlási okolo 30 osôb patriacich k piatim rodinám. Je to prekvapujúce, ale napriek ich malému počtu, ktorý sa stráca v islamskej majorite, napriek povesti a medzinárodnej rétorike štátu v ktorom žijú, je spolužitie s majoritou bez trecích plôch. Takto situáciu charakterizuje Gabrielle Flossmann

v článku uverejnenom v židovskom mesačníku *Illustrierte Neue Welt* z apríla minulého roku, z ktorého čerpáme informácie.

V Hamadane sa nachádza synagóga umiestnená uprostred živej trhovej uličky plnej ľudí. Ak sa chcete dostať dovnútra, postačí stlačiť zvonček umiestnený na dverách. Na rozdiel od Európy nie sú židovské objekty v Iráne strážené a ani táto synagóga nepotre-

Pascal Coste: Hrob Ester a Mordechaje v Hamadane, 1840.

buje žiadnu policajnú alebo inú ostrahu. Návštevníkov synagógy víta rokmi obdarený miestny rabín, ktorý okrem úradného perzského jazyka a hebrejčiny hovorí aj anglicky a francúzsky. Odsúva ťažké kamenné dosky ktoré prikrývajú vstup do podzemnej hrobky, v ktorej sa skrývajú náhrobky Ester a jej strýka Mordechaja. Hovorí, že je hrdý na to, že môže byť v najbezpečnejšej synagóge na svete. Pôsobí však rezignovane a priznáva, že v jeho synagóge sa už *minjen* nezhrmazdí. Rakúskym turistom sa však zjavne poteší a je pripravený zodpovedať ich prípadné otázky. Na otázku, či sa cíti byť Iránčanom, alebo Peržanom, odpovedá, že sa považuje za Žida s iránskym pasom, a zdôrazňuje, že Irán miluje.

Židovské obyvateľstvo Iránu žije ako štátom uznaná náboženská minorita a má rezervované (rovnako ako ďalšie minority) jedno kreslo v 290 členom parlamente. Židia sú chránení, ale nie rovnoprávni občania. Prístup do vysokých pozícií v politike

alebo verejnej správe je im zamedzený. Jestvuje však štátna podpora určená na prevádzku a udržiavanie synagóg, židovských knižníc a kôšerných reštaurácií.

Íránska židovská minorita si veľmi priala uzavretie dohody medzi Iránom a Spojenými štátmi ohľadne iránskeho jadrového programu. Z tohto dôvodu sprevádzali zástupcovia iránskych Židov prezidenta Hasana Rúháního na jeho ceste do New Yorku, kde vystúpil na Valnom zhromaždení Organizácie spojených národov. Prezident sa im odvdáčil demonštratívne prožidovskými gestami, poslal židovskej komunite Iránu gratuláciu k Novému roku, zasadil sa za podporu židovskej nemocnice a židovských študentov oslobodil počas šábese od školskej dochádzky (sobota je v Iráne pracovným dňom.)

Do založenia Štátu Izrael roku 1948 žilo v Iráne asi stotisíc Židov. Počas revolúcie roku 1979 ich bolo ešte stále osemdesiat tisíc. Potom odchádzali, bohatší do USA, chudobnejší do Izraela. Tí, ktorí ešte dnes žijú v Iráne, tam už chcú ostať. Tak, ako rabín z Hamadanu.

Irán sa chváli svojou židovskou komunitou. Pasuje to do jeho imidžu umiernej regionálnej mocnosti obklopanej radikálnym sunnitským okolím. Hoci posledné sčítanie obyvateľstva Iránu uviedlo celkový počet Židov desať tisíc, vláda hovorí o 25 tisícovej židovskej menšine a minister zahraničia Javád Zaríf rád spomína na prastarú väzbu, ktorá vznikla medzi Peržanmi a Židmi, keď Kyros Veľký roku 539 pred počiatkom občianskeho letopočtu oslobodil Židov z babylonského zajatia. Avšak ten istý minister Zaríf bol pokarhaný predstaviteľmi konzervatívnej väčšiny v iránskom parlamente, keď vyšlo najavo, že pred reportérmi nemeckej televízie onačil holokaust ako tragédiu.

JARO FRANEK
(Podľa článku Gabrielle Flossmann z 04/2016 *Illustrierte Neue Welt* + iné zdroje.)

IZRAEL: USA a „židovští“ prezidenti

Některým čtenářům se může zdát, že v posledních číslech *Rch* píšeme o Spojených státech a novém prezidentu Trumpovi až umanutě. Něco na tom je. Tato umanutost ale postihuje celý svět. Celý svět se pokouší popsat a pochopit nejpřekvapivější změnu na čele USA od Ronalda Reagana, ba snad od druhé světové války. Proto se to téma týká též Izraele, ba Židů obecně. Přitom je řeč o světě, který se uzavírá do názorových bublin, podléhá úzkému fandění a posilují v něm vyhocené volby: buď ten, nebo onen; buď my, nebo oni. Tak je tomu i v Izraeli, kde vládní elity považovaly Baracka Obamu za nepřitele židovského státu, zatímco do Donalda Trumpa vkládají naděje jako do prezidenta nezatíženého ideologií. Jako do politika, který nepovažuje osady na Západním břehu za hlavní překážku míru a nejen tím je blízký Benjaminu Netanjahuovi. Jako do muže, jehož zvolení je pro Izrael velké plus.

Hledáte-li v mediální záplavě rázných odsudků Donalda Trumpa i nekritického fandění jeho osobě nějaký hlas rozumu a uměřenosti, nabízí ho Josi Klein Halevi v listu *The Times of Israel*. Haleviho nemusíme představovat. Bývá zde citován a známý je i překlad jeho knihy *Vzpomínky židovského extremisty* (Sefer, 2001). Ale v článku „Obama, Trump a nebezpečí „židovského“ prezidenta“ píše o něčem obecnějším, než je nástup muže proslulého směsí chlapáctví, bohatství, libertariánství i vulgarity. Halevi probírá neotřelé téma, a sice to, jak se poslední prezidenti (Obama a Trump) ztotožňují s židovstvím a co to s sebou přináší.

ČESTNÍ PŘÍSLUŠNÍCI KMENE

Podle Haleviho úspěch amerického židovstva vytvořil fenomén nemající obdobu od chazarského krále Bulana, jenž přestoupil k judaismu. Tak prý působí role Baracka Obamy i Donalda Trumpa, dvou prezidentů, kteří se identifikují s různými aspekty judaismu a které jejich židovští stoupenci – jen napůl ironicky – pasují na Židy honoris causa. Autor to ovšem dokládá argumenty.

Když Obama v roce 2015 vystoupil ve washingtonské kongregaci Adas Israel, sám se označil za „čestného příslušníka kmene, jenž pořádal sedm pesachových sederů v Bílém domě a do týmu

svých poradců zařadil dva židovské šéfy štábu“. A pro jistotu ještě připomněl, že známý novinář Jeffrey Goldberg ho nazval „prvním židovským prezidentem“.

Ještě překvapivěji ale působí, že v tomto směru s Obamou může soutěžit Trump. Televize Fox News v jednom příspěvku uvedla, že Trump bude židovské zájmy hájit tak rázně, že právě on se může stát „prvním židovským prezidentem“. A pokud měl Obama dva židovské poradce, Trump má zase svůj židovský pár – zetě Jareda Kushnera a dceru Ivanka, která před svatbou konvertovala k judaismu.

Takhle to vypadá z pohledu fanoušků. Analogický je pohled odpůrců. Trumpovy židovské oponenty vytáčí, že muž

Barack Obama a Donald Trump, dva „Židé honoris causa“. Foto archiv.

ztělesňující antitezi židovských hodnot může být uznán za čestného příslušníka kmene. Podobně Obamovy židovské oponenty zase vytácel fakt, že čestné židovství se má přisoudit muži, jenž způsobil největší hrozbu pro bezpečí Izraele (rozuměj dohodu s Íránem).

Předchozí odstavce působí až trochu komicky. Ale jsou jen logickým vyústěním situace příznačné pro americké Židy. Jak Obama, tak Trump se identifikují s jednou částí židovské komunity v USA. A právě toto hluboké ztotožnění se „svými“ Židy vede oba dva k tomu, že odmítají Židy z opačného názorového tábora, neboť prý zrazují autentické židovské hodnoty a zájmy. Pro oba, pro Obamu i Trumpa, se tak židovský národ dělí na „dobré Židy“ a „špatné Židy“.

ZRÁDCI, KAM SE PODÍVÁŠ

Obama – ve své řeči v kongregaci Adas Israel – definoval jako klíčovou hodnotu judaismu sociální spravedlnost. Podle Haleviho si tím Obama předsevzal něco

víc než jen sdílet názory s židovskými liberály. Vlastně si nárokoval právo definovat židovské hodnoty. Trvá na tom, že nejautentičtější vyjádřením judaismu je postoj propalestinský souběžně s postojem proizraelským.

Ale židovští konzervativci řadí hodnoty judaismu jinak. Historický nárok Židů na vlast či zajištění bezpečí pro židovský stát nadřazují nárokům Palestinců. To není nelegitimní. Ale když se Obamův pohled rozvine do důsledků, vzbuzuje dojem, že konzervativci nejsou jen politicky na špatné straně, ale přímo „nežidovští“, ba zrazující autentický judaismus.

Halevi zdůrazňuje, že pokud se Obama a Trump ztotožňují s opačnými ideovými tábory amerických Židů, je to neblahý vzkaz. Náklonnost k „dobrým Židům“ (tém z vlastního tábora) se může změnit v pohrdání „špatnými Židy“ (názorově oponentními). Tak lze vysvětlit hluboký

osobní odpor Baracka Obamy k Benjaminu Netanjahuovi: odmítá-li Bibi ukončit okupaci Palestinců, zrazuje tikun olam (nápravu světa), Obamou hýčkanou vizi judaismu. A „čestný příslušník kmene“, zklamaný tím, že kmen nesplnil jeho očekávání, pak nechá projít rezoluci OSN řadící Západní zeď mezi okupovaná území.

Svou verzi zklamané lásky k Židům a „špatných Židů“ má i Trump. Steve Bannon, stratég jeho volební kampaně, viděl „našeho člověka“ v Billu Kristolovi, šéfovi konzervativního listu *Weekly Standard*. Když se pak ukázalo, že Kristolův list Trumpovi nefandí, naopak ho kritizuje, na Bannonově webu Breitbart vyšel text s titulem „Bill Kristol: kazi-svět republikánů, odrodilec Židů“.

Pro trumpovce je zrádcem Židů (Izraele) novinář Kristol, pro obamovce je zrádcem Židů (zásady tikun olam) premiér Netanjahu. Až tam může podle Haleviho dojít selektivní filosemitismus.

ZBYNĚK PETRÁČEK

LEV A BERÁNEK ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Dílem náhody a dílem symbolicky pracují Češi na ochraně vesničky Kerem Maharal. Její název v překladu znamená Vinice pražského rabiho Jehudy Löwa. Před 68 lety ji založili Židé právě z Československa. Tradice českých lesnických dobrovolníků se zrodila po požárech v Karmelském lese v roce 2010. Teď po ničivých plamenech z listopadu loňského roku mají zase o hodně víc práce. Druhý velký karmelský požár zničil 2000 hektarů lesa a skoro 600 domů. 75 000 lidí muselo před plameny uprchnout z přístavního města Haify. Na rozdíl od izraelských kolegů v české výpravě letos profesionální lesníci zcela chybějí. V šestičlenné skupině ohánějící se pilami je jeden tiskař, jeden ekonom a čtyři protestanští duchovní. Všichni tu jsou na své náklady a o své dovolené. (ČT1, 8. 2.) ■ Příčina autismu i rakoviny mozku, velký byznys farmaceutických firem, neslučitelné s křesťanskou vírou, to jsou jen některé z argumentů krajně pravicové Kotleba – Ludové strany Naše Slovensko, proč by se „měly vytvořit podmínky pro svobodné rozhodování občanů o očkování“. Marian Kotleba, předseda strany, která mimo jiné „bojuje“ proti uprchlíkům, Romům, EU, NATO či údajnému židovskému spiknutí, se tak stal pro slovenské odpůrce očkování kladným hrdinou. Konspirační myšlenky a jeho zkratkovitost se v souvislosti s očkováním na Slovensku objevily už krátce po skončení druhé světové války. Tehdy se fáma o očkování stala zámkou k pogromu na Židy v Topoľčanech. (zdravotnickýdeník.cz 9. 2.) ■ Přežil holokaust i pochod smrti, v koncentračním táboře Terezín také zpíval ve sboru v *Requiem* Giuseppe Verdiho. Vyučený kuchař Edgar (Eda) Krása, který žil od 60. let 20. století v USA, zemřel ve věku 93 let. Oznámila to tisková agentura JTA. Krása se narodil v židovské rodině v roce 1924 v Karlových Varech, v roce 1933 se rodina přestěhovala do Prahy. Vyučil se kuchařem v restauraci U Rozvařilů, na podzim 1941 odjel s prvním transportem do terezínského ghetta, kde dál pracoval jako kuchař. Krása byl v září 1944 deportován do vyhlazovacího tábora v Osvětimi, odtud do tábora v Gleiwitzu, kde opravoval vagony. V lednu 1945

se mu podařilo uprchnout z pochodu smrti a vrátil se do Prahy. Pak se šťastně shledal s rodiči, v listopadu 1949 se oženil a o rok později se mu podařilo s manželkou dostat se po několika pokusech do Izraele. I tam pracoval jako kuchař. V 60. letech se přestěhoval do USA, usadil se v Bostonu, kde vlastnil restauraci. (echo24.cz, 11. 2.) ■ „Rozloučili jsme se v klidu, nikdo neplakal, brali jsme to jako dobrodružství. V Londýně mě a bratra měla navíc vyzvednout rodinná přítelkyně. Rodiče říkali, že budou brzy emigrovat také, že za nimi pojedeme do Ekvádoru.

Horší byl návrat z Anglie zpět,“ vzpomínal Asaf Auerbach včera v Kladně. Dnes 83letý muž je jedním z židovských dětí, které zachránil sir Nicholas Winton před smrtí v koncentračním táboře. Auerbach otevřel v galerii v 1. patře obchodního domu Central výstavu s názvem *Místa utrpení, smrti a hrdinství – vězni z českých zemí v nacistických koncentračních táborech*. (MF DNES, 8. 2.) ■ Pražský magistrát požádal stát o dotaci ve výši pětadesátitisíc korun na devět dobrovolníků, kteří mají v průběhu roku vypomáhat se zabezpečením společenských akcí pražských židovských organizací. Podle důvodové zprávy, která je přílohou materiálu schváleného pražskými radními, má projekt pomoci při eliminaci bezpečnostních hrozeb, které se týkají terorismu nebo extremismu. (MF DNES, 9. 2.) ■ Pražský městský soud zrušil osvobozující verdikt nad bývalým předsedou pražské muslimské obce Vladimírem Šánkou. Kauzu šíření radikální islámské knihy musí znovu projednat Obvodní soud pro Prahu 1. Případ se týká vydání publikace od Bilála Philippe s názvem *Základy tauhídu. Islámský koncept boha*. Podle výroční zprávy o extremismu vydávané českým ministerstvem vnitra kniha propaguje salafijský směr islámu, který hlásá netoleranci a nenávisť k jiným náboženstvím. (MF DNES, 10. 2.) ■ Osud bývalého židovského hřbitova před reálným gymnáziem v Prostějově není lhotejný ani prostějovským představitelům církvi.

Vydali prohlášení, ve kterém se postavili za zvýraznění pietního charakteru místa, zároveň pak vyjádřili nesouhlas s údajným antisemitským chováním ze strany některých odpůrců tohoto kroku. Jedním ze signatářů je také evangelický farář Jan Jun. „Považuji za špatný antisemitismus, který se zde objevuje, a to ještě s odvoláním na křesťanství.“ Strany vyzývají ke klidu a spolupráci. (Prostějovský týden, 15. 2.) ■ Novinář Charles Krauthammer kdysi karikoval utopické očekávání míru ve Svaté zemi. V biblické zoo v Jeruzalémě vedle sebe leží lev a beránek. Zírá na to naivní Zápaďan a ptá se: „Jak jste to dokázali?“ „Snadno,“ zní odpověď, „každý den nové jehně.“ Když Donald Trump předevedněm přijal Benjaminu Netanjahu, nedohodil nic konkrétního, a přece se ukázal zásadní rozdíl mezi postojí západní Evropy i donedávna Obamovy Ameriky a Ameriky Trumpovy. Ta jeho chápe logiku Krauthammerova příměru. Kdykoli přijde řeč na Izrael, už se vytahnou výrazy „řešení v podobě dvou států“ či „osady jako překážka míru“ či „stažení na hranice z roku 1967“. Trump na nich nebazíruje. Chce sice mír ve Svaté zemi a nezávislou Palestinu, ale v tom hlavním chápe izraelského premiéra. I když to řekl jen oficiálně: „Uvítám takové řešení, které si vyberou obě strany.“ (LN, 17. 2.) ■ Jazzový kytarista David Dorůžka vydal nové instrumentální album *Autumn Tales*. Několik písní na albu převzal a upravil z židovské tradice: jednu z litevského ghetta, jinou od starého

ukrajinského rabína, která v tuzemsku zapustila kořeny, když ji v Terezíně za druhé světové války upravil skladatel Gideon Klein. Líbezná ukolébavka konejšící ke spánku musela v takovém kontextu přeneseně hovořit o spánku věčném. „Asi se na těchto desce víc vracím ke svým kořenům, českým i židovským,“ poznamenává Dorůžka, jehož předci se přátelili s Kleinovou sestrou. (Hospodářské noviny, 17. 2.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před **170 lety, 12. března 1847**, se v Prostějově narodila **ROSA SONNESCHEINOVÁ**, která ač pocházela z moravské ortodoxní židovské rodiny Fasselů, patřila k nejpokrokovějším ženám své doby. Roku 1864 se provdala za rabína Solomona Sonnescheina a odešla s ním nejprve do Prahy a pak do USA. Manželé žili v New Yorku a následně v St. Louis, kde rabi Sonneschein získal práci ve zdejší komunitě – přes patnáct let vedl Shaare Emeth Temple. Když jej odtud pro „příliš pokrokové názory“ propustili, odešlo s ním i mnoho předních členů kongregace a společně založili nové společenství – Temple Israel Congregation.

Velmi činnou byla i jeho manželka Rosa: přestože vychovávala čtyři děti, založila dámský klub a vedla ženský literární spolek.

Roku 1893 zasáhla rodinu událost, která vzbudila senzaci po celé Americe, a dokonce o ní referoval deník *The New York Times*: „Zhruba před rokem pronikla do těchto novin senzační zpráva, jež zmiňovala jistého rabína a překrásnou blondýnku. Všichni

Rosa Sonnescheinová. Foto archiv.

rabíni v Saint Louis jedním hlasem žádali, aby bylo zveřejněno rabínovo jméno. Vyšlo najevo, že se jedná o Sonnescheina. Krátce poté dotyčný rezignoval a odjel do Evropy s tím, že již nemá v úmyslu navrátit se do St. Louis. Jeho žena zůstala. (...) Nyní přichází práva, že tento ctihodný rabín pobývá v New Yorku a navrací se z evropského turné domů. Poté započne rozvodový soud kvůli tomu, že opustil manželku. Paní Sonnescheinová je na návštěvě u přátel v Chicagu a proslýchá se, že o rozvod požádá tam. Paní Rosa Sonnescheinová je jednou z nejpůvabnějších žen v Saint Louis a je velmi vzdělaná. Má velký literární talent a napsala již několik povídek, jimiž se proslavila i mimo hranice města.“

Téhož roku se rozvod uskutečnil a R. Sch. se poté vrhla do novinářské práce. V dubnu 1895 založila a po několika letech následně editovala magazín *The American Jewess* – první časopis, který

byl určen výhradně americkým Židovkám. Celkem vyšlo 46 čísel, většinou měsíčně, až ke konci čtvrtletně, v době největší slávy v nákladu až 31 tisíc výtisků. Na stránkách listu řešila jak praktické otázky (např. zda mohou ženy jezdit na bicyklu), tak intenzivně šířila své náboženské a politické názory. Patřila k velkým stoupenkyním ženské rovnoprávnosti a sionismu, a její noviny byly první, do kterých pro americké čtenáře psal Theodor Herzl. Zúčastnila se též prvního sionistického kongresu v Basileji. Roku 1898 svůj časopis prodala, psát do něj však nepřestala. Na sklonku života zatrpkla – rozčaroval ji jednak nedostatek zájmu o sionismus, a jednak to, že americké Židovky ve svých kongregacích nedostatečně usilují o rovnost s muži. *The American Jewess* zanikl roku 1899, jeho zakladatelka zemřela 2. 5. 1932 v St. Louis.

Před **50 lety, 4. března 1967**, zemřel v Praze význačný český judaista a historik **OTTO MUNELES**. Narodil se 8. ledna 1894 v pražské židovské rodině, studoval Talmud-Tora a poté na německé univerzitě v Praze klasickou filologii a později hebraistiku, dále v polských ješivách Talmud a chasidskou literaturu.

Získal zde též rabínskou aprobaci. Po ukončení univerzitních studií pracoval v pražském pohřebním bratrstvu a současně se začal zabývat hebrejskou bibliografií, jež se postupně stala jeho hlavním oborem. Za války byl vězněn v terezínském ghettu (kde katalogizoval svážená hebrejská tisky), celá jeho rodina byla vyvražděna. Po válce působil v pražském Židovském muzeu. Je autorem řady odborných studií; dodnes nepřekonané zůstávají práce *Bibliografický přehled židovské Prahy* (1952) a monografie *Starý židovský hřbitov v Praze* (1955).

Před **125 lety, 22. března 1892**, se v Rychnově nad Kněžnou narodil spisovatel a novinář **KAREL POLÁČEK**. Jeho život a dílo už snad není třeba čtenářům *Rch* představovat, připomeňme jen, že v Nakladatelství Franze Kafky jsou dosud (a za zvýhodněnou cenu) dostupné celé jeho *Spisy*, které toto nakladatelství vydalo v letech 1994–2001 a čítají dvacet svazků.

(ra, am)

VZPOMÍNKA NA MLÁDÍ

Centrum současného umění DOX (Poupětova 1, Praha 7) připravilo rozsáhlou výstavu u příležitosti nedožitých 80. narozenin Václava Havla. Výstava *Havel* představu-

Bohdan Holomíček: Olga a Václav Havlovi.

je několik set fotografií dvou předních českých fotografů Tomkiho Němce a Bohdana Holomíčka, kteří řadu let zaznamenávali historické okamžiky i obyčejné chvíle v životě Václava Havla jako dramatika, politika, prezidenta i občana. Fotografie doplňují dosud nezveřejněné videozáznamy dokumentaristy Petra Jančárka z posledních tří let prezidentova života.

„Ta atmosféra 90. let byla úžasná a nadupaná energií do takové míry, že si to mnohdy uvědomíte až zpětně. Snímky, které jsem ještě před 15 lety přecházel bez povšimnutí, jsou dnes daleko aktuálnější. I z toho důvodu je na výstavě hodně fotek, které jsem nikdy předtím nezveřejnil,“ řekl ke své části expozice Tomki Němec. Holomíček, dlouholetý Havlův přítel a autor mnoha fotografií, dokumentujících především neoficiální podobu jeho života, k vystaveným snímkům poznamenal: „Je to jakási mozaika našich životů a Václav je v ní takovým průvodcem. Dalo by se i říct, že je to průřez naším celoživotním přátelstvím.“

Expozice je také pohledem do času, který, přestože ho většina z nás zažila osobně, jako by spočíval ve velké vzdálenosti, kam ještě dohlédneme, ale už nemůžeme vstoupit. Za necelých třicet let ho nahradil a vytlačil čas podstatně jiných kvalit a vlastností, tehdejšího prezidenta a jeho přátele nahradili jiní prezidenti s jiným okolím a mnohé z toho, čemu na fotografiích s rozzářenými očima přitakávají zástupy lidí, je dnes oficiálně označováno (v těch lepších případech) za naivní poblouznění.

Je ale povzbuzující vidět, jak se návštěvníci výstavy v lidech na fotografiích poznávají, jak si pomalu uvědomují, že je samotné zatím nikdo nenahradil a že je v jejich možnostech se na poselství, které snímky zachycují, podílet i dnes. Na ty starší výstava působí jako silná a dobrá vzpomínka z mládí, zatímco ty mladší na hodnotu vlastního mládí upozorňují.

Expozice je otevřena už jen do 13. března a rozhodně stojí za vidění. **jd**

Milena Jesenská

KŘÍŽOVATKY (VÝBOR Z DÍLA)

■ První souborná edice díla Mileny Jesenské je výsledkem mnohaleté práce Marie Jiráskové, největší znalkyně díla této novinářky, překladatelky a spisovatelky. Jde o dílo základního významu nejen pro literaturu českou, ale i v měřítku evropském – tato edice bude sloužit jako východisko k překladům díla Mileny Jesenské do cizích jazyků. Rozsáhlé dílo Mileny Jesenské je zde zachyceno ve všech svých fázích. Jeho jádro leží v publicistice psané za života Franze Kafky, Kafkou komentované a ve společensko-politické publicistice spjaté s Peroutkovou *Přítomností* na sklonku 30. let. Kniha je opatřena ediční poznámkou, doslovem a úplnou bibliografií díla Mileny Jesenské.

Vydalo nakl. Torst v Praze roku 2017. 880 stran, dop. cena 599 Kč.

Ladislav Čumba

WITTGENSTEINOVA KNIHA FAKTŮ

■ Beletristický text s nadhledem líčí příběh rodiny ocelářského krále Karla Wittgensteina poté, co zemřel a zůstala jen matka Leopoldina, „Poldi“, jejíž podobu si někteří občané Kladna ještě uchovávají v paměti. Oněch pozoruhodných a málo známých faktů, soustředěných hlavně na život filosofa Ludwiga Wittgensteina (jenž jako ostatní děti odmítl otcovo hutní impérium převzít), zachytil autor spoustu. Zajímavé už je to, že publikace byla vydána k výročí 100 let od udělení stipendia rakouským umělcům (Trakl, Rilke, Loos) z peněz kladenských hutníků. Stipendium roku 1914 anonymně udělil syn Poldi Wittgensteinové, cambridgeský filosof Ludwig. Kniha je bohatě doprovázena obrázkem a citacemi z různých děl.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2017. 368 stran, dop. cena 348 Kč.

Ruth J. Weiniger

ELIÁŠOVY PŘÍBĚHY NA ZEMI, NEBI A NA MOŘI

■ Výběr z biblických příběhů a židovských, křesťanských a muslimských legend o proroku Eliášovi je určen pro všechny, kdo se nebojí pohádek ukrývající více než jeden význam. Pověsti a legend, v nichž se objevují démon, bohové, světci a proroci. Příběhy o proroku Eliášovi, tajemném poutníkovi, si vyprávějí lidé skoro po celém světě. Eliáš putuje nebem i zemí, pouští i mořem a v převleku za žebráka, poutníka či šaška pomáhá malým i velkým. Ilustracemi doplnila Rézi J. Weiniger.

Vydalo nakl. Malvern v Praze roku 2016. 128 stran, dop. cena 288 Kč.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

VÝSTAVA

DĚL EDUARDA STEINBERGA

■ Galerie hlavního města Prahy představí ve spolupráci s Muzeem ve Wiesbadenu malířskou a kreslířskou tvorbu původem ruského avantgardního malíře **Eduarda Steinberga** (1937–2012), kreativního pokračovatele tradice ruského suprematismu ve druhé polovině 20. století – umělce, který zůstal pro svůj původ v židovské intelektuální disidentské rodině a abstraktní umělecký projev, navazující na díla Kazimira Maleviče, prakticky neznámým. Jeho otec, malíř Arkadij Steinberg, prošel stalinistickými tábory a pak žil ve vyhnanství v Taruse na řece Oce, 130 km od Moskvy (ve zdejší umělecké kolonii pobývali i Naděžda Mandelštamová, dcera Mariny Cvětajevové či Jurij Kazakov). V Turse prožil mládí i Eduard a v místním kulturním domě také poprvé veřejně představil svá díla. První souborné výstavy v Moskvě se dočkal teprve po pádu berlínské zdi. Přes její velký úspěch a ohlas se přestěhoval na začátku 90. let do Paříže, kde v zimních měsících tvořil, aby v letním období nadále pobýval na ruském venkově, kde čerpal tolik potřebnou inspiraci. Steinbergovo dílo je z velké části umístěno v německých sbírkách. Výstava v Domě U Kamenného zvonu potrvá do konce května a v *Rch* se k ní ještě vrátíme.

CENA OTOKARA FISCHERA

■ Institut pro studium literatury (www.ipsl.cz) oznamuje založení **Ceny Otokara Fischera** pro německé bohemisty, jež si klade za cíl ocenit a zviditelnit nejvýznamnější německy psané a v Německu vydávané odborné práce o české literatuře, hudbě, výtvarném umění, divadle, filmu, architektuře a české kultuře a kulturní his-

torii v daném roce. První slavnostní vyhlášení ceny proběhne v červnu 2017 v Praze. Dlouhodobým zpřístupňováním nejlepších výsledků německých bohemistických výzkumů v českém prostředí přispěje Cena Otokara Fischera k posilování dialogu mezi českou a německou bohemistikou a tím k vlastnímu rozvoji oboru. Projekt je realizován s podporou Česko-německého fondu budoucnosti.

IZRAELSKÁ KULTURA V BŘEZNU

■ V rámci festivalu dokumentárních filmů **Jeden svět** (6.–15. 3.) budou letos představeny čtyři izraelské snímky: dokument *Who's Gonna Love Me Now* z dílny bratrů Heymannových o HIV pozitivním Izraelci, který se po 18 letech života v Londýně vrací zpět k rodině; dokument *My Friend Yaniv* o těžce postiženém kamarádovi režiséra Maayana Schwartze, který touží po osamostatnění od rodičů a přes obtížnou situaci si zachovává smysl pro humor; a snímek *Forever Pure* Mayi Zinshteinové z prostředí fotbalového klubu Beitar Jerusalem, jenž mapuje rasismus v uzavřeném světě profesionálního fotbalu. Festival uvede i dokument režiséra Tzachiho Schiffa *Down the Deep, Dark Web*, jenž zachycuje úskalí internetu, která běžný uživatel nezná. Více na www.jedensvet.cz.

■ 8. 3. v 19.30 vystoupí v Divadle U hasičů na pražských Vinohradech jeden z nejznámějších izraelských hudebníků **Idan Raichel** se sólovým klavírním programem, zahrnujícím průřez celou jeho tvorbou.

■ 10. 3. v 19.00 se v Městském divadle v Mladé Boleslavi koná premiéra hry *Byl to skřivan* od Ephraima Kishona. Židovský dramatik a humorista si pro ni vypůjčil titulní postavy nejslavnější Shakespearovy tragédie a nechal je přežít vlastní smrt a žít běžným (a nepříliš romantickým) manželským životem...

■ 18. 3. v 19.00 vystoupí na festivalu Jazzinec v Trutnově klavírista a zpěvák **Uriel Hermann**, jenž zahráje melodické skladby s vlivy Blízkého východu na pomezí jazzu a rocku.

■ 21. 3. ve 20.30 vystoupí v pražském Stop Time **Hadar Noiberg Trio**. Hadar je flétnistka, skladatelka a aranžérka, ovládající žánry kubánské a jazzové hudby i world music, jež začala s hudbou jako interpretkou klasické hudby. Na pražském koncertě ji bude doprovázet Daniel Dor na bicí a Tal Mashiach na kontrabas.

■ 27. 3. v 19.30 se v pražské Novoměstské radnici koná již pátý tuzemský koncert oblíbeného jazzového klavíristy **Shaie Maestra** a jeho spoluhráčů: kontrabasisty Jorge Roedera a bubeníka Ziva Ravitze.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, velký sál)

Káva o půl čtvrté

■ Ve čtvrtek **2. března** přivítáme na obci vzácného hosta – pražskou vrchní státní zástupkyni **Lenku Bradáčovou**.

Kavárna je přístupna od 14.30, zahájení programu přesně v 15.30. Přípravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Auditorium**

(Maiselova 15, 3. patro)

■ 20. 3. v 18.00: **Spinoza a židovství I. Židovský původ B. B. Spinozy**. První ze dvou přednášek Martina Hemelíka, autora dvou monografií věnovaných holandskému mysliteli a filosofovi Baruchu Benediktu Spinozovi (1632–1677), jehož díla hluboce ovlivnila moderní židovské i nežidovské myšlení. Vstup volný.

■ 30. 3. v 18.00: **Žena bližního svého**. První část jarního cyklu *Tři večery s legendárním Hugem Haasem* filmové historičky Alice Aronové, který přináší projekce Haasových hollywoodských režijních počínů. V úvodní přednášce se A. Aronová zaměří na režijní, hereckou a producentskou činnost Huga Haase v USA, jeho působení ve slavném Chaplinově ateliéru, produkční systém hollywoodských studií a srovnání s jeho českou tvorbou. Projekce: *Žena bližního svého* (USA 1953, 77 min). Vstup volný.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 5. 3. ve 14.00: **Lviček Arje má karneval**. Oslava nejveselejšího židovského svátku Purim. Zlý Haman, vezír perského krále Achašveroše, chce zabít všechny Židy. Podaří se královně Ester tomu zabránit? Přijďte všichni v maskách, zatančíte si, naučíte se purimovou písničku a ochutnáte tradiční sladké taštičky zvané Hamanovy uši. Prohlídka: Španělská synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ Výstava v prostorách OVK: **Skotští Židé. Fotografie Judy Passowa**. Do 30. 3., po–čt 12–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP**

Maiselova synagoga

(Maiselova 10, Praha 1)

■ 2. 3. v 19.00: **Duo Beautiful Strings**. Koncert houslistky Moniky Urbanové a harfenistky Hedviky Mousa Bacha, během něhož zazní díla T. A. Vitaliho, C. Debussyho, C. Saint-Saense, J. Suka, S. Prokofjeva, M. Ravela, E. Blocha a F. Kreislera. Vstupenky na koncert možno zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním a rezervačním centru ŽMP (Maiselova 15,

**KULTURNÍ
POŘADY**Z cyklu *Skotští Židé* Judy Passowa.

Praha 1), v síti Ticket Art a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

■ 7. 3. v 18.00: **Pojď, milý můj...** Večer pořádaný při příležitosti stejnojmenné výstavy ilustrací k *Písni písní* v moderní umělecké tvorbě od počátku 20. století až po současnost, která je do 12. března k vidění v muzeji Galerie Roberta Guttmanna. Během večera publicista a autor nejnovějšího českého přebásnění *Písni písní* Daniel Raus představí audionahrávku svého překladu v režii Lukáše Hlavici. O výstavě promluví její kurátor Michal Bušek a o křesťanské a židovské interpretaci tohoto biblického textu budou rozmlouvat teolog a religionista Pavel Hošek a judaista a religionista Aleš Weiss. Moderuje Terezie Bečková. Vstup volný.

■ 8. 3. v 18.00: **Slova zní zpoza zdí...** Pásmo zhudebněných textů z terezínského ghetta. Významné místo mezi mladými, zde vězněnými básníky zaujímají Hanuš Hachenburg, Petr Ginz a Zdeněk Ornest. O oživení odkazu těchto a dalších terezínských literárních umělců se pokusili studenti a učitelé Gymnázia Přírodní škola, kteří jejich vybrané texty zhudebnili. *Písni zazní* v podání autorů hudby, jejich spolužáků a kolegů. Večer je věnován obětem terezínského rodinného tábora v Osvětimi, mezi nimiž byl před třicetiletými lety i tehdy patnáctiletý Hanuš Hachenburg. Vstup volný.

■ 14. 3. v 18.00: **Mit brennender Sorge 1937–2017**. Přesně před osmdesáti lety, 14. 3. 1937, vydal papež Pius XI. německy psanou encykliku *Mit brennender Sorge* (S palčivou starostí) namířenou proti vypjatému nacionalismu a rasismu. Pozvání k historickému bilancování o tehdejším postoji římské kurie i ostatních křesťanských církví v Německu a Československu k nacismu, rasismu a antisemitismu přijali historici Jaroslav Šebek, Rudolf Vévoda, Miloslav Szabó a Michal Frankl. Vstup volný.

■ 22. 3. v 18.00: **Židovské dětství za Husáka**. Třetí série pamětnického cyklu *Naše 20. století* přináší příběhy českých Židů z druhé poloviny 20. století. Hostem večera je ředitel Pražského literárního domu autorů německého jazyka David Stecher. Vstup volný.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 17 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 2. 3.: **Po stopách zaniklých židovských obcí – Jemnice a Police**. První přednášku pronese etnoložka Jana Lochmanová z Muzejního spolku v Jemnici. Kromě důležitých dějinných událostí vyličí i barvitě osudy místních významných židovských rodin a osobností. Na přednášku naváže vernisáž výstavy *Židovská náboženská obec v Jemnici a Polici*. Tuto výstavu můžete zhlédnout do konce března.

■ 7. 3.: **Počátky rakouského Manchesteru**. Úvodní přednáška z cyklu *Moravští židovští podnikatelé* doc. Bohumíra Smutného z Moravského zemského archivu bude věnována prvním úspěšným židovským podnikatelům z Brna a okolí v období počáteční fáze průmyslové revoluce. Vyličí specifika rozvíjejícího se vlnařského průmyslu, problémy, kterým museli židovští podnikatelé čelit vůči státním úřadům a nastíní politiku a hospodářství revolučního roku 1848.

■ 9. 3.: **Postava Mojžíše jako literární inspirace**. Starozákonní postavu Mojžíše obestírá spousta nejasností, mnohoznačnosti a paradoxů, které po staletí vyvolávají mnohé interpretace a otázky. Přednáška prof. Ingeborg Fialové z Katedry germanistiky Univerzity Palackého v Olomouci bude věnována interpretacím Mojžíše pohledem Goetha a Schillera, dvou největších německých historiků své doby.

■ 14. 3.: **Jak se vytváří hebrejský slovník?** V polovině února vyšel česko-hebrejský a hebrejsko-český slovník, který jako první zachycuje současnou podobu moderního hebrejského jazyka. Kdo a jakým způsobem slovníky vytváří a co je důležité pro jejich vznik, na přednášce přiblíží Eva Kopečková z nakladatelství Lingea. Slovník bude na místě k zakoupení za zvýhodněnou cenu.

■ 21. 3.: **Beseda s novinářem a esejistou Karlem Hvižd'adou**, komentujícím široké pole témat domácího i zahraničního dění včetně politické situace na Blízkém východě. Debatu s oceňovaným spisovatelem, autorem knižních rozhovorů a esejů, například o Karolu Efraimu Sidonovi či Václavu Havlovi, povede novinář a vydavatel Zdenko Pavelka. Program se koná ve spolupráci s KVC RF při ŽOB.

■ 26. 3. v 10.30 hodin: **„Od začátku měsíce radost roste“**. Dětská purimová dramatická dílna, při které dojde i na Purim špil – veselé divadelní představení o příběhu královny Ester. Dílna se uskuteční v prostorách sálu Turistického a informačního centra ŽOB na židovském hřbitově v Brně-Židenicích.

TRYZNA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

■ Ve středu 8. března se od 10.00 koná v Pinkasově synagoze v Praze tradiční tryzna k výročí vyvraždění rodinného tábora v Osvětimi-Březince. *pti*

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Obnovený 2. stupeň:** Jak jsme již informovali, loňského září byl obnoven 2. stupeň základní školy. LŠ se tak opět staly komunitní školou, v níž najde své místo každé dítě, které má zájem o vzdělání v duchu tradic judaismu. Obnovenou „první“ šestou třídu navštěvuje 15 žáků. Jak základní škola, tak gymnázium mají společné akce a na obou typech škol učí stejní učitelé. Srovnatelný je i vzdělávací program. Při půlročních projektech žáci ZŠ spolupracují s gymnazisty, účastní se exkurzí, ale menší třídní kolektiv na základní škole umožňuje individuální přístup. Po prvním pololetí se zdá, že soužití dvou typů škol funguje velmi dobře. Žáci 6. ročníku si mohou vybrat mezi hebrejštinou a předmětem „svět velkých příběhů“, který integruje literární a výtvarnou výchovu.

Výuka je na 2. stupni základní školy koncipována tak, aby žáci našli oblast, ve které vynikají, a aby na konci 9. ročníku úspěšně složili přijímací zkoušky na střední školu, resp. naše či jiné gymnázium. V září 2017 2. stupeň základní školy pokračuje otevřením dalšího 6. ročníku. Pokud byste měli zájem dozvědět se o škole víc, srdečně vás zveme na **Den otevřených dveří na ZŠ**, který se koná **8. března od 14.00–18.00**.

■ **Projekt Domov:** Práce na půlročním projektu na téma Domov vyvrcholila na konci ledna prezentací v Divadle U Hasičů, kdy každá dílna ukázala, na čem pracovala. Jedna ze skupin představila výstupy z dílny *Domov jinak* aneb *Mají si kde hrát*. V rámci dílny se naši žáci setkávali s dětmi z dětského domova. Další dílna fotografovala neznámá místa našich domovů, jiní natáčeli krátké filmy o rodinných kořenech. Žáci prvního stupně sehráli několik divadelních představení, např. o klíčových událostech naší historie. Děti z MŠ uspořádaly charitativní prodejní výstavu. Ve foyer školy vystavovaly vlastní kresby, které nabýzely k prodeji. Peníze budou věnovány dětskému domovu nedaleko školky.

■ **Tu bi-švat ve škole:** Během předtubišvatového týdne se ve škole konalo několik akcí spojených s tímto svátkem. Tradičně jsme pořádali sbírku pro český výbor KKL. Vybrali jsme 4401 Kč, které budou věnovány na výsadbu stromů v Masarykově lese v Izraeli.

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

ČR–SR LIMMUD 2017

■ Ve dnech **24.–28. května** se koná další z oblíbených limmudů, tentokrát pod názvem *Všechny chutě Izraele*. Registrace začíná **16. března v 18 hodin**. Více informací naleznete na adrese www.limmud.cz.

PURIM 5777

■ Židovská obec v Praze ve spolupráci s pražským rabinátem a Andreou a Petrou Ernyeiovými vás co nejsrdečněji zvou na tradiční purimovou veselici.

Koná se v sobotu **11. března** od 20 hodin v hlavním sále Židovské radnice. Večer uvede rabin David Peter, dále vystoupí Vida Neuwirthová a děti z divadla Feigele, pěvecký soubor Mišpacha pod vedením Heleny Divecké, Martin Sochor s pantomimickým vystoupením. Zahrají Olga Hrachovcová (klavír), Jiří Stivín (flétna), Ondřej Kabrna (akordeon) a Petra Ernyeiová (zpěvačka). Program moderuje Petr Vacek.

Od 21.15 hraje v hlavním sále k poslechu i k tanci kapela Petry Ernyeiové. Občerstvení si lze zakoupit v hlavním sále od 19 hodin, během programu bude uzavřené, ale po celou dobu oslavy se budete moci občerstvit v sále ve 3. patře. Masky jsou vřele vítány!

Vstupenky lze zakoupit v pokladně ŽOP. Těšíme se na vás.

PURIM PRO DĚTI

■ Purimová oslava pro děti se koná **12. března** od 14.00 v Domě seniorů na Hagiboru. Čeká vás spousta zábavy, jídla a pití a také purimový workshop, čtení Megilat Ester, Purim špil divadla Feigele, kouzelník pan Kravata, rej masek a purimové písničky.

PURIM BEJT SIMCHA

■ Purimová oslava se koná **11. března** od 16 hodin v Bejt Simcha. V případě zájmu prosíme o zprávu na kehila@bejsimcha.cz nebo na tel.: 603 393 558. Od 18 hodin pak následuje oslava pro dospělé s kantilací megily. Masky vítány!

PLES HAKOACH

■ Srdečně vás zveme na 9. výroční ples židovského sportovního klubu Hakoach, který se tradičně bude konat v Hlubočepském zámečku, a to v sobotu **4. března** od 19.00.

Cena vstupenek včetně rautu: 300 Kč do 1. 3. při zaslání na účet; 350 Kč po 1. 3. při zaslání na účet nebo platbě na místě (číslo účtu Hakoach je 2900409898/2010, variabilní symbol 03, do zprávy pro příjemce uvést jméno a příjmení). Vstupenky budou předány při příchodu na základě příchozí platby.

Sportovní klub Hakoach

KULTURNÍ PROGRAM HAGIBOR

■ 5. 3. od 15.00: Fotoinformel – Vernisáž obrazů výtvarné techniky Evy Hubatové.

■ 8. 3. od 15.00: Předpurimové setkání se zemským rabinem K. Efraimem Sidonem.

■ 26. 3. Od 15.00: Pozdrav jaru v Hagiboru – Koncert dětí z rodiny Rothových a Konečných.

■ 29. 3. od 14.00: Setkání s paní prof. Zuzanou Růžickovou, moderuje Václav Peter.

■ Výstavy: Barvy – obrazy Dany Římanové; Hra barev a tvarů – výtvarná díla Jany Dubové.

Z DOPISŮ ČTENÁŘŮ

Tentokrát jsme dostali od čtenáře vtip, v němž vystupují tradiční postavy, ale na aktuální téma: *Přijde Roubíček ke Kohnovi do krámu. Nakoupí si a platí. Kohn mu podává stvrzenku se slovy: „Roubíček, vezmou si ten papír.“ „Kohn, já ho ale nepotřebuji; já jim věřím.“ „Ne, ne. Musej si to vzít. To je to Babišovo EET!“ „Kohn, nechaj si to. Já nic nechci.“ „Roubíček, ale je na to nový zákon.“ „Vzpatujou se, Kohn. My Židi a Nový zákon...?“*

ZEMŘELA EVA HERRMANNOVÁ

Dne 13. února zemřela v Praze ve věku 87 let po dlouhé nemoci emeritní šéfká Opery Národního divadla paní Eva Herrmannová. Narodila se ve Vídni 22. července 1929. Její otec byl obchodník, matka operní pěvkyně. Dětství prožila nejprve v Opavě a v letech 1938–1943 v Prostějově. Od roku 1943 byla internována v terezínském ghettu, kde se účastnila tamního hudebního života, mj. při provedení Krásovy opery *Brundibár* – operu a terezínské skladatele posléze propagovala celý život. Své zážitky vypráví v knize *Do Terezína a zpět*. Po válce složila maturitu na gymnáziu v Opavě a poté v roce 1957 absolvovala na FF Univerzity Karlovy studium hudební vědy. Po ukončení studia nastoupila do nově založeného Divadelního ústavu, kde pracovala od roku 1957 až do penze. V roce 1958 složila státní zkoušku z operní režie na Akademii múzických umění. V letech 1991–1995 byla šéfkou opery Národního divadla v Praze, kterou nasměrovala ke sbližování s evropským operním děním a přizvala ke spolupráci řadu významných osobností, mj. české emigranty a české umělce pracující v zahraničí. *(red)*

ŽNO BRATISLAVA

V **marci** srdečně blahoželáme našim členom: pán Fridrich Feldmar – 85 rokov; pani Zuzana Herzková – 90 rokov; pán Martin Javor – 71 rokov; pán Jozef Klein – 75 rokov; pán MUDr. PhD. Pavol Lesný – 71 rokov; pán RNDr. Jozef Pevný – 82 rokov; pán Ing. Tomáš Redlich – 82 rokov; pán Ing. Peter Schlesinger – 78 rokov; pani Alžbeta Steinitzová – 88 rokov; pani MUDr. Anna Ševerová – 78 rokov; pani Herta Tkadlečková – 86 rokov, a pán Valerián Trabalka – 75 rokov. Prajeme dobré zdravie, veľa šťastia a radosti v živote.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V **marci** srdečne blahoželáme: pán Tomáš Geišt, nar. 7.3. – 81 rokov; pani Miriam Kurjatková, nar. 13.3. – 76 rokov, a pán Peter Rada, nar. 25.3. – 61 rokov. Želáme im veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **březnu** oslavujú své narodeniny: pan Michael Samuel Blaško, nar. 24.3. – 24 let; pani Zuzana Blau, nar. 30.3. – 43 let; pani Dagmar Borkovcová, nar. 30.3. – 61 let; pani Anna Filkuková, nar. 21.3. – 32 let; pani Táňa Filkuková, nar. 13.3. – 71 let; pani Jana Nejezchlebová, nar. 12.3. – 70 let; pan Boris Barak Selinger, nar. 1.3. – 61 let; pan Leeron Shaham, nar. 6.3. – 26 let; pan Josef Sinajský, nar. 18.3. – 66 let; pani Otilie Weidhaasová, nar. 6.3. – 102 let; pan Norbert Wilhelm, nar. 8.3. – 79 let; pani Kateřina Zapletalová, nar. 11.3. – 28 let, a pani Milada Zatloukalová, nar. 13.3. – 79 let. Všem oslavencům přejeme pevné zdraví a osobní pohodu do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **březnu** oslavili narodeniny: pan Fedor Gál, nar. 20.3. – 72 let; pani Helena Mráčková, nar. 20.3. – 43 let; pani Lucie Nachtigalová, nar. 10.3. – 45 let; pani Ota Vlčková, nar. 14.3. – 64 let, a pani Eva Vopatová, nar. 6.3. – 31 let. Všem oslavencům přejeme pevné zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **březnu** oslaví narodeniny: pan Pavel Rubín, nar. 16.3. – 69 let, a pani MUDr. Jarmila Weinbergerová, nar. 21.3. – 94 let. Oslavencům srdečně blahopřeje celá děčínská židovská obec.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **marci** oslaví narodeniny: pani Zuzana Borhyová – 83 rokov; pán Peter Gáti – 71 rokov; pán MUDr. Alexander Breiner – 87 rokov; pani Viera Dobrovová – 80 rokov; pani

RNDr. Katarína Grunmannová – 73 rokov; pán Arnošt Hermel – 66 rokov; pán Július Lefkovič – 70 rokov; pán Ján Lefkovič – 73 rokov; pani MUDr. Judita Lefkovičová – 70 rokov; pani RNDr. Katarína Nováková – 62 rokov; pán Róbert Rozner – 69 rokov; pani MUDr. Marta Uhríková – 74 rokov; pani RNDr. Vera Veselá – 69 rokov, a pán Ladislav Klein – 69 rokov. Prajeme im vše dobré a veľa šťastia a radosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **březnu** oslaví kulaté narodeniny pan Egon Wiener, nar. 27.3. – 70 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **březnu** oslaví životní jubileum: pan Jan Dreiseitl, nar. 18.3. – 44 let; pan Ludvik Cvrkál, nar. 20.3. – 50 let; Jakub Cvrkál, nar. 9.3. – 11 let; pani Iveta Forejtová, nar. 8.3. – 44 let; pani Inge Olochová, nar. 25.3. – 81 let; pan Ing. Petr Papoušek, nar. 21.3. – 40 let; slečna Mgr. Olga Poláková, nar. 12.3. – 52 let; pan Ing. Pavel Repper, nar. 28.3. – 85 let; pani Ludmila Unzeitigová, nar. 14.3. – 62 let, a pani Helena Kouřilová, nar. 3.3. – 69 let. Přejeme hodně zdraví a radosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **březnu** oslaví narodeniny: pani Hana Olívková, nar. 19.3. – 78 let. Přejeme vše nejlepší do příštích let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **březnu** oslaví narodeniny tito naši členové: Miriam Žáčková – 10 let; pan Hanuš Riesel – 80 let; pani Eva Termerová – 81 let; pani Monika Kovářová – 52 let; pani Ruth Weiniger – 35 let; pan Jan Vlach – 59 let; pani Jana Kašáková – 55 let; pani Petra Löwyová – 33 let; pani Eva Čermáková – 80 let; pan Ivo Panoš – 85 let; pan Ladislav Kirschner – 67 let; pani Mirjam Tydlitátová – 26 let, a pani Helena Schückerová – 63 let. Všem oslavencům srdečně blahopřejeme.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **březnu** oslavují narodeniny: pani Věra Dulová, nar. 31.3. – 82 let; pan Petr Erben, nar. 20.3. – 96 let; pani Anna Hyndráková, nar. 25.3. – 89 let; pani Edita Katzová, nar. 22.3. – 101 let; pani Nina Koželuhová, nar. 4.3. – 84 let; pani Anna Lorencová, nar. 13.3. – 90 let; pan Rudolf Palivec, nar. 28.3. – 89 let; pan Paul Rausnitz, nar. 9.3. – 89 let; pan Hanuš Riesel, nar. 30.3. – 80 let; pan Rudolf Roubíček, nar. 13.3. – 91 let; pani Věra Steinerová, nar. 18.3. – 95 let; pani Hana Šnejdrová, nar. 26.3. – 80 let, a pan Viktor Wellemin, nar. 23.3. – 94 let. Přejeme pevné zdraví do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Se smutkem oznamujeme, že dne 11. 2. zemřel ve věku 97 let pan František Miška.

Dne 15. 2. zemřela v Hamburku ve věku 97 let pani Livia Roubíčková, dlouholetá a noblesní zaměstnankyně pražské židovské obce. Se zesnulou jsme se rozloučili 23. 2. v obřadní síni NŽH.

Dne 19. 2. zemřela ve věku 88 let pani Věra Kalvachová. Se zesnulou jsme se rozloučili 21. 2. v obřadní síni NŽH, obřad provedl vrchní pražský rabin David Peter.

Zichronam livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **marec** sa dožívajú jubilei: pán Ing. Ladislav Izrael – 60 rokov; pán František Izrael – 70 rokov; pani Judita Schvalbová – 81 rokov; pani Ing. Zuzana Hrehorčáková – 48 rokov, a pán Vladimír Lichtig – 63 rokov. Želáme im všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **marec** majú sviatok narodenín: pani Mária Rybárová, nar. 1.3. – 69 rokov; pani Marianna Fedorová, nar. 2.3. – 69 rokov; pani Judita Färber-Rybárová, nar. 8.3. – 34 rokov; pán Ladislav Radó, nar. 24.3. – 66 rokov, a pani Alžbeta Kleinová, nar. 28.3. – 70 rokov. Prajeme dobré zdravie a veľa radosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **březnu** oslaví své narodeniny: pan Tomáš Kredl, nar. 11.3. – 35 let; pani Drahomíra Kiriláková, nar. 8.3. – 59 let; pani Hedvika Maxová, nar. 20.3. – 76 let; pani Vendulka Látařlová, nar. 7.3. – 45 let, a pani Věra Veselá, nar. 7.3. – 69 let. Přejeme dobré zdraví a hodně radosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **březnu** oslaví své narodeniny: pan Zdeněk Kubart, pani Monika Danielová, pani Anna Ťupková a slečna Marie Ťupková. Všem jmenovaným přejeme hodně zdraví a radosti do dalších let. *Ad mea veesrim šana!*

PŘÍRŮSTEK DO KNIHOVNY

Národní knihovna v Izraeli čerstvě získala největší soukromou sbírku hebrejských knih a rukopisů na světě (známou jako Valmadonská knihovna) – včetně takových pokladů, jako je Nachmanidův komentář k Pěti knihám Mojžíšovým z roku 1489 z Lisabonu či jeden z několika mála výtisků slavné pražské Pesachové hagady zdobené dřevoryty z roku 1526. Sbírkou shromažďoval přes šedesát let Jack Lunzer, britský obchodník s diamanty narozený v Antverpách, který nedávno zemřel ve věku 92 let. Prohlásil, že by si přál, aby se jeho sbírka nerozptýlila, ale zůstala pohromadě. „Jsou to mí přátelé a byl bych šťastný, kdyby o ně bylo dobře postaráno. Každá z těch knih pláče vlastními slzami.“ V Izraeli bude umístěno 80 procent slavné sbírky, zbytek zůstává u soukromých vlastníků.

DUKE PODPORUJE LE PENOVOU

Kandidátce na francouzskou prezidentku Marine Le Penové vyjádřil podporu David Duke, bývalý vůdce americké rasistické organizace Ku-klux-klan a popírač holokaustu. Podle agentury AFP Duke pochválil i jejího otce a zakladatele krajně pravicové Národní fronty Jeana-Marieho Le Pena. „Její otec je velký muž, opravdový vlastenec. Vychoval inteligentní a silnou ženu, která ví, jak dělat politiku v 21. století,“ prohlásil Duke, který před loňskými prezidentskými volbami v USA podporoval kandidáta Donalda Trumpa.

SLOVNÍK O 77 SLOVECH

V odpovědi na otázku listu *New Yorker* okomentoval situaci po amerických volbách jeden z nejvýznamnějších současných autorů Philip Roth:

„Narodil jsem se roku 1933, v roce, kdy nastoupil do funkce Franklin Delano Roosevelt. Byl prezidentem do mých dvanácti let a od té doby jsem rooseveltovský demokrat. Už během období Richarda Nixona a George W. Bushe mě jako občana leccos rozčilovalo. Ale i když jsem vnímal jejich povahovou či intelektuální omezenost, ani jeden z nich nebyl lidsky tak chabý, jako je Trump: neuměl v oblasti vlády, historie, vědy, filosofie i umění, neschopný vyjádřit nebo rozpoznat jemnost či nuanci, postrádající jakoukoli slušnost a mocný slovník zvíčího sedmdesát sedm slov, jenž připomíná spíše řeč šimpanzů než angličtinu.“

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Megila Ester ve vypité lahvi. Kresba Mark Podwal, 1995.

VÝHRŮŽKY ŽIDOVSKÝM OBCÍM

Jedenáct židovských komunitních center (mj. v Houstonu či Nashvillu, Tampě a Bufallu) muselo v únoru vyklidit své prostory poté, co jim zavolal anonym a oznámil, že u nich ukryl bombu. Výhrůžka se sice ukázala jako planý poplach, ale vzbudila velkou vlnu rozhořčení. Ke kritice se přidaly i muslimské organizace, jejichž skupina pro občanská práva nabídla 5000 dolarů jako odměnu za informace, které by pomohly najít pachatele.

V únoru došlo také k vandalskému útoku na starý židovský hřbitov na předměstí St. Louis, při kterém bylo poničeno přes 100 náhrobků. I zde se k pomoci na opravu hřbitova přidali zdejší muslimové, kteří pro tento účel vyhlásili sbírku. Jejich krok přijala veřejnost velmi vstřícně, ocenila jej například britská spisovatelka J. K. Rowlingová. Představitelé amerického židovského společenství jsou nedávným vývojem v zemi zneklidnění.

ZEMŘEL BEDŘICH UTITZ

Dne 13. února zemřel v Německu 96 letých Bedřich Utitz. Narodil se roku 1920 ve Vídni, od 12 let žil s rodiči v Praze, kde také vystudoval. V dubnu 1939 se mu podařilo emigrovat přes organizaci Černá růže do Palestiny. Jako

člen čs. zahraniční armády na Blízkém východě se zúčastnil obrany Tobruku, v řadách čs. samostatné obrněné brigády ve Velké Británii pak i obléhání Dunkerku. V lednu 1945 byl německou armádou při hlídce zajat, v dubnu 1945 proběhla jeho výměna za německé zajatce. Po válce se vrátil do Prahy, pracoval v Čs. rozhlasu, v letech 1963–1965 působil v americkém rozhlasovém vysílání na Kubě. Později se stal zpravodajem Čs. rozhlasu. Po návratu z Kuby vedl až do sovětské okupace Československa německou sekci zahraničního vysílání rozhlasu. Roku 1968 odešel do SRN, sehnal práci na tiskovém oddělení německého ministerstva zahraničí. V roce 1971 spolu s Adolfem Müllerem založil v Kolíně nad Rýnem exilové nakladatelství Index. Po listopadu 1989 působil jako dopisovatel řady českých médií. V roce 1998 převzal Řád Tomáše Garrigua Masaryka a v roce 2010 mu tehdejší ministr obrany Alexandr Vondra udělil vyznamenání Kříž obrany státu ministra obrany ČR.

VĚZNI RÁJE

Před několika týdny vyšel v předním barcelonském nakladatelství Galaxia Gutenberg román, jehož tématem jsou tragické osudy několika židovských umělců v terzinském ghettu. Pod titulem *Los prisioneros del paraíso* (Vězni ráje) v něm skladatel a propagátor hudby Xavier Güell zpracoval život skladatelů Hanse Krásky, Gideona Kleina, Pavla Haase, Viktora Ullmanna a dalších hudebníků a zpěváků v hrůzných podmínkách, kdy jejich jedinou zbraní bylo umění. (am, jk)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 3. 2017.

Cena 20 Kč (0,90 €)